

SAK

Työttömyysbarometri

SAK:n alojen työnhakijoiden
työnhaku ja toimeentulo

Työttömyysbarometri 2024

SAK:n alojen työnhakijoiden
työnhaku ja toimeentulo

Ari-Matti Näätänen

Tutkimusasiantuntija, SAK

ISBN: 978-951-714-333-2

SISÄLTÖ

	TIIVISTELMÄ JA JOHTOPÄÄTÖKSET	4
1	JOHDANTO	5
2	TYÖNHAKIJOIDEN TYÖTTÖMYYDEN SYYT	7
	2.1 Tärkeimmät työttömyyden syyt ovat ikä, pula kokoaikatyöstä ja pieni palkka	7
	2.2 Fyysisesti ja henkisesti vaarallinen vaarallinen työ, sekä pitkät etäisyydet aiheuttavat myös työttömyyttä	9
	2.3 Työttömistä 94 prosenttia ei pidä vapaa-ajasta luopumista merkittävänä työttömyyden syynä	9
3	TYÖNHAKIJOIDEN TOIMEENTULO	11
	3.1 Työnhakijan keskitulo on noin 1 350 euroa kuukaudessa, naisista noin kaksi kolmesta on köyhyysrajan alapuolella	11
	3.2 Toimeentulo-ongelmat ilmenevät yleisimmin toimeentuloleikkausten ja yllättävien menojen pelkona	12
	3.3 Alle 30-vuotiaista työnhakijoista puolet kertoi, että rahat eivät riitä ruokaan tai vaatteisiin	13
4	TE-PALVELUIHIN OSALLISTUMINEN	15
	4.1 Joka kuudes on osallistunut koulutukseen viimeisen vuoden aikana	15
	4.2 Alle 40-vuotiaat miehet osallistuvat kaikkein vähiten koulutukseen ja palkkatuettuun työhön	15
5	TYÖPAIKKAHAASTATELUUN PÄÄSYÄ SELITTÄVÄT TEKIJÄT	17
6	JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET	18
7	LÄHTEET	20
8	LIITTEET	21
	8.1 Vastaajien ikä, sukupuoli, työttömyyden kesto, koulutusaste, toimiala ja kotimaakunta	21
	8.2 Analyysikappaleiden liitekuviot	23
	8.3 SAK:n työttömyysbarometri 2024-aineiston kysymyslomake	25

TIIVISTELMÄ JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tulokset viittaavat vahvasti siihen, että vanhemmat työnhakijat kohtaavat ikäsyrrjintää työmarkkinoilla. SAK:n alojen työnhakijoiden keskuudessa merkittävien syy heidän työttömyyteensä oli se, ettei heidän ikänsä vastaa työnantajien odotuksia. Iän merkitys korostui etenkin yli 50-vuotiailla vastaajilla, jotka pääsevät nuorempia vastaajia selvästi harvemmin myös työpaikkahaastatteluihin. Heillä oli myös selvästi harvemmin tiedossa pian alkava työsuhde.

On todettava, että terveys ja osaaminen selittävät osin työnantajien suhtautumista yli 50-vuotiaisiin työnhakijoihin. Joka tapauksessa työnantajilla olisi mahdollista saada kokemusta ja sitoutunutta työvoimaa, jos he suhtautuisivat positiivisemmin yli 50-vuotiaiden palkkaamiseen. Avoinna olevia työtehtäviä voisi täyttää tehokkaammin, jos työnantajat olisivat valmiita muokkaamaan työnkuvia esimerkiksi työvuorojen ja työergonomian osalta niin, että ne vastaavat paremmin työnhakijan työkykyä.

Yli 50-vuotiaiden työllistymistä parantaisi myös se, että he saisivat työllisyyspalveluista parempaa apua työn etsintään ja hakemusten tekemiseen. Julkisen vallan tulisi pitää myös parempaa huolta terveyspalveluista ja kuntoutuksesta. Tulokset osoittavat, että mikäli yli 50-vuotias työnhakija saa näyttää osaamisensa työkokeilun tai palkkatukityön kautta, hän saa todennäköisemmin työpaikan.

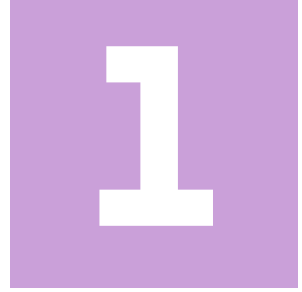
Työn huono laatu on toiseksi ja kolmanneksi merkittävin syy työttömyydelle. Työllisyys paransi, jos työnantajat järjestäisivät työn siten, että aiempaa useammalle työnhakijalle olisi tarjolla kokoaikatyötä. Osa-aikatyön keskeinen ongelma on se, että siitä saatava palkka voi johtaa toimeentulo-ongelmiin tai jopa työssäkäyvän köyhyyteen. Työttömyysjaksot lyhenisivät olennaisesti, jos työntekijöille luvattaisiin työsuhteen alussa toimeentulo, joka kattaa elämän perusedellytykset.

Kaikkein pienituloisimpien kohdalla verotusta tulisi uudistaa siten, että heille jäisi tehdystä työstä nykyistä enemmän rahaa käteen. Joissain tapauksissa palkkatuki voisi auttaa työsuhteen vakiinnuttamisessa, koska se helpottaa työntekijän toimeentuloa työsuhteen alussa.

SAK:n alojen työnhakijoista 58 prosenttia on köyhyysrajan (vuonna 2023 enintään noin 1 421 euroa kuukaudessa tienaava) alapuolella. Naisilla tämä luku on 67 prosenttia ja miehillä 51 prosenttia. Miesten mediaanitulo ennen veroja on 1 400 euroa kuussa ja naisilla se on 100 euroa vähemmän. Verojen jälkeen miesten käyttöön jää keskimäärin noin 1 050 euroa ja naisilla 975 euroa kuukaudessa.

Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että SAK:n alojen työnhakijoista etenkin nuoret pelkäävät, etteivät heidän tulonsa riitä ruokaan ja vaatteisiin. Syyskuussa 2024 voimaan astuvat työttömyysturvaleikkaukset lisäävät syrjäytymisen riskiä etenkin nuorten alle 30-vuotiaiden keskuudessa. Nuorten syrjäytyminen on tragedia niin inhimillisesti kuin kansantalouden kannalta. Yritykset ja koko yhteiskunta ovat riippuvaisia tavaroiden ja palveluiden tuotannosta sekä verotuloista, joita syntyy vain työllistymisen kautta. Nuorten syrjäytyminen haittaa tätä kehitystä merkittävästi. Mikäli työttömyysturvan leikkaukset johtavat sosiaaliturvan, avo- ja sijaishuollon, psykiatrisen erikoissairaanhoidon ja tehostetun tuen tarpeen kasvuun, ne eivät paranna julkisen talouden tilannetta.

Työttömyyden pitkittyminen heikentää usein ihmisen terveydentilaa, mikä johtuu taloudellisten resurssien puutteesta. Näin on jo nykyisen työttömyysturvan aikana, joten työttömyysturvan leikkaukset voivat jopa heikentää työllisyystilannetta etenkin nuorten keskuudessa. Työttömyysturvan leikkaaminen pienentää työttömien resursseja ylläpitää työkykyä, jolloin terveydentila heikkenee entisestään työttömyyden pitkittyessä.

JOHDANTO

Tämän tutkimuksen ensisijaisena tarkoituksena on ollut tuoda työttömien oma ääni kohtaanto-ongelmasta käytävään keskusteluun. Kyse on ilmiöstä, jossa työnhakija ja vapaana oleva työpaikka eivät kohta työmarkkinoilla. Toinen syy tälle tutkimukselle on ajankohta ja lisääntynyt tiedontarve: työttömyyden syistä ja työttömyyden aikaisesta toimeentulosta ei ole ajantasaista tietoa SAK:n alojen osalta.

Tutkimuksessa olemme etsineet vastauksia seuraaviin kysymyksiin: Mitkä ovat työttömyyden syyt työttömien itsensä arvioimana? Millaiset tulot heillä on ja kuinka he arvioivat niiden riittävyttä? Entä kuka pääsee työttömien mukaan TE-toimiston tarjoamien työllisyyspalveluiden piiriin?

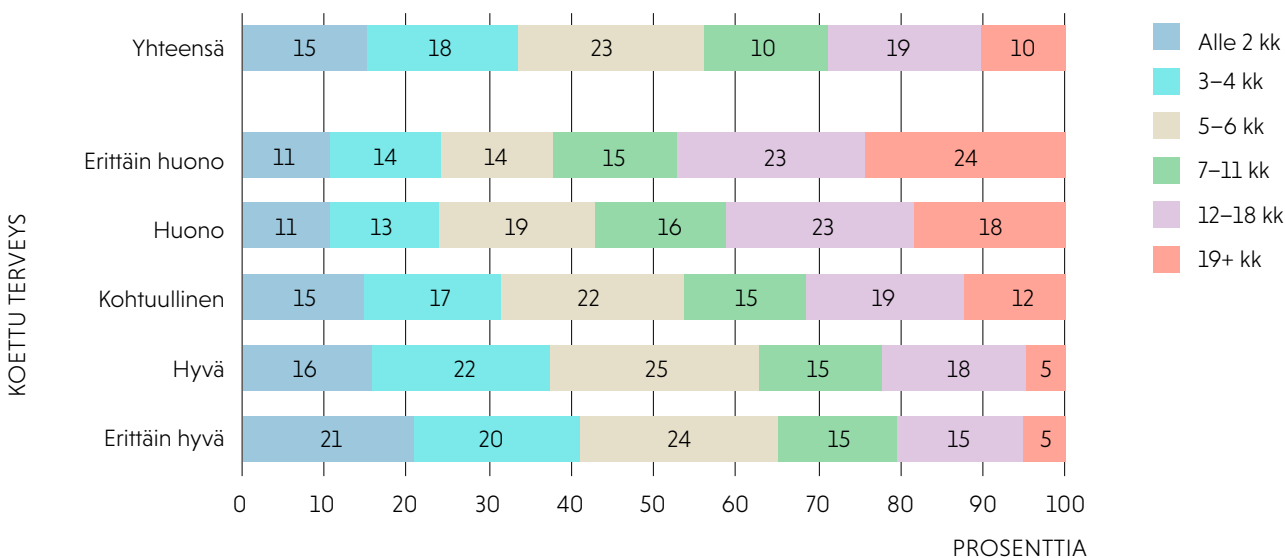
Työttömyys on elämäntilanteena monin tavoin haastava ja kuormittava (Ervasti 2018). Työttömyys johtaa usein taloudellisiin vaikeuksiin, minkä vuoksi ihmisen kulu- tustottumukset muuttuvat tai ainakin hän kokee usein taloudellista epävarmuutta (Kessler 2012). Psykologisesti työttömyys voi aiheuttaa stressiä, ahdistusta ja heikentää itsetuntoa. Pitkäaikainen työttömyys voi johtaa myös masennukseen ja muihin mielenterveyden ongelmiin. Sosiaaliset suhteet kärsivät, kun työpaikan ulkopuoliset ihmissuhteet heikkenevät ja perhesuhteet joutuvat koe- tukselle taloudellisten paineiden ja henkisen kuormituksen takia (Morrish & Medina-Lara (2021).

Työttömyyteen liittyvä stigma viittaa negatiivisiin ennakkoluuloihin ja asenteisiin, joita työtön joutuu usein kohtaamaan. Tämä stigma voi ilmetä monin tavoin ja vaikuttaa merkittävästi työttömän elämään. Työtön kokee usein niin, että häntä pidetään laiskana, epäonnistuneena tai vähemmän arvokkaana yksilönä yhteiskunnassa. Tämä voi johtaa häpeän ja alemmuuden tunteisiin, jotka vaikeuttavat työllistymistä ja estävät ihmisiä hakemasta apua tai osallistumasta aktiivisesti yhteisön toimintaan (Virtanen ym. 2005). SAK:n alojen työnhakijoiden osalta työttömyyden pitkittymisen yhteyttä terveyteen on esitetty alla olevassa kuvassa.

Sivulla 6 olevasta kuvasta 1 havaitsemme, että mitä parempi henkilön oma kokemus terveydentilastaan on, sitä useammin hän on ollut vain vähän aikaa työttömänä. Erittäin hyväksi tai hyväksi terveydentilansa kokevista työnhakijoista viisi prosenttia on ollut työttömänä yli 19 kuukautta. Huonoksi tai erittäin huonoksi terveydentilansa kokevilla työnhakijoilla vastaava luku on 18–24 prosenttia. Työttömyys näyttää pitkittävän sitä todennäköisemmin, mitä huonokuntoisemmasta työnhakijasta on kyse. Toisaalta työttömyys näyttää pitkittyessään huonontavan työnhakijan terveyttä, mikä taas heikentää entisestään työllistymismahdollisuuksia.

¹ AK:n alojen työnhakijoita edustava aineisto kerättiin maaliskuussa 2024 yhteistyössä A-kassan, PAM:n työttömyyskassan ja JHL:n työttömyyskassan kanssa. Kyselyyn vastasi 1 843 kokonaan työtöntä vastaajaa. Sähköiseen kyselyyn vastasi 1 804 kokonaan työtöntä työnhakijaa. Aineisto tasapainotettiin iän ja sukupuolen mukaan vastaamaan perusjoukkoa. SAK:n alojen työnhakijat hakevat pääsääntöisesti palvelu- ja myyntityötä (27 %), toimisto- ja asiakaspalvelutyötä (26 %), prosessi- ja kuljetusalan työtä (17 %) tai rakennusalan työtä (17 %) (ks. kuva 16.)

Kuva 1. SAK:n alojen työnhakijoiden koettu terveys työttömyyden keston mukaan (n=1824)

OECD:n Työttömyyden kasvot -tutkimus korostaa Suomen osalta työttömien moninaisuutta ja heidän moninaisia haasteita. Tässä tutkimuksessa olemme tunnistaneet useita työttömän profiileja, kuten pitkäaikaistyöttömät, työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevat nuoret (NEET), ikääntyvät työnhakijat, terveysongelmista tai vammoista kärsivät sekä omaishoitajat. Pääasialliset esteet työmarkkinoille palaamiselle ovat muun muassa taitojen puute, terveysongelmat, riittämättömät sosiaalipalvelut ja ikäsyrrjintä. OECD:n mukaan erityisesti palvelujen integrointi ja yksilölliset tukitoimet ovat keskeisiä, kun tavoitteena on tukea tehokkaasti eri ryhmien tarpeita ja edistää heidän työllistymistään. OECD suosittelee myös monipuolisia politiikkatoimia, kuten koulutuksen ja terveyspalveluiden parantamista, työttömyysturvan vahvistamista sekä syrjinnän torjumista. (OECD 2020)

SAK:n (2023) tutkimuksessa, joka koostui suomalaisista työnhakijoista (n=761), havaittiin, että työttömien itsensä mukaan merkittävimmät syyt heidän työttömyydellensä olivat huono terveys, ikä tai kokoaikaisen työn puute. Tässä tutkimuksessa havaitsimme, että niin sanotussa

taloudellisessa kannustinloukussa oli kuusi prosenttia työttömistä työnhakijoista. Tulokset taloudellisten kannusteiden osalta ovat linjassa OECD:n Työttömyyden kasvot -tutkimuksen kanssa (OECD 2020). Myös Parpon (2007) mukaan toimeentuloturvan taso ei vaikuta työllistymiseen pitkäaikaistyöttömien kohdalla. Tilastokeskuksen tulonjakotilastoa tutkiessaan Parpon havaitsi, että korkea ikä, alhainen koulutus ja yksin asuminen ovat merkittävimpiä esteitä työllistymiselle.

Seuraavassa kappaleessa tarkastelemme työttömien omia arvioita heidän työttömyytensä syistä. Tulokset ovat mielenkiintoisia: työttömät kokivat, että työttömyyden pitkittymiseen vaikuttavat eniten ikä, kokoaikatyön puuttuminen ja se, että mahdollisesta työstä maksettaisiin liian vähän. Kappaleessa kolme analysoimme SAK:n alojen työnhakijoiden toimeentuloa eri näkökulmista.

TYÖNHAKIJOIDEN TYÖTTÖMYYDEN SYYT

SAK:n aloilla työttömyyttä selittävät useimmiten ikä, kokoaikatyön puuttuminen tai liian pieni palkka. Tutkimuksemme vastaajista 43–44 prosenttia arvioi, että nämä ovat melko tai erittäin tärkeitä syitä sille, miksi he olivat aineistonkeruuhetkellä työttöminä. Heikko terveys ja työssäkäyntikulut olivat myös merkittäviä työllistymisen esteitä työnhakijoiden itsensä mielestä. On huomattavaa, että ikää, kokoaikatyön puutetta tai työstä maksettavaa liian pientä palkkaa pidettiin yli kolme kertaa todennäköisemmin merkittävimpinä työttömyyden syinä kuin haluttomuutta luopua työttömyysturvasta.

2.1 Tärkeimmät työttömyyden syyt ovat ikä, pula kokoaikatyöstä ja pieni palkka

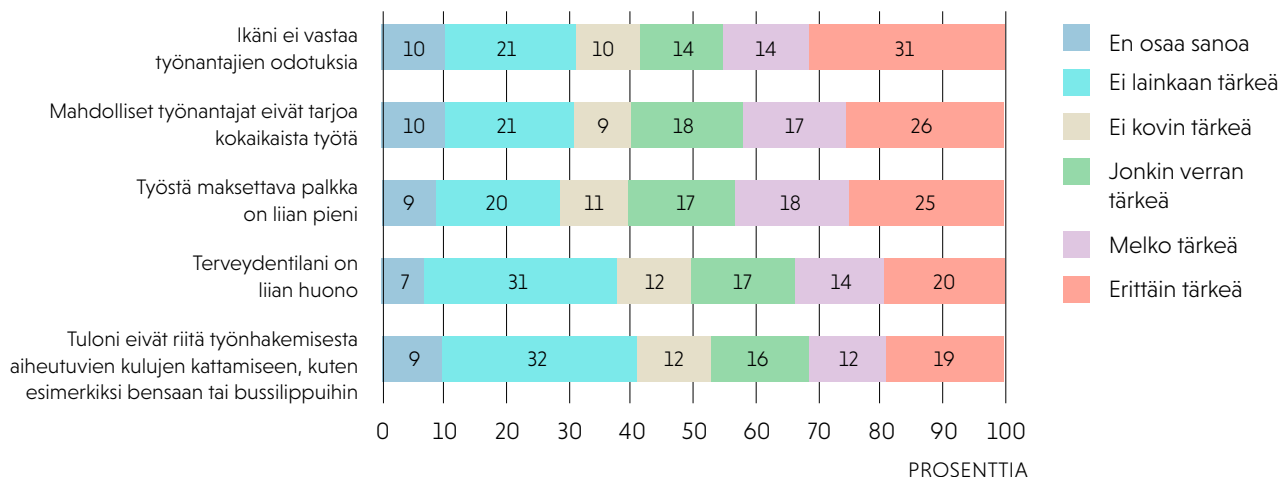
SAK:n alojen työnhakijoiden mukaan merkittävin syy heidän työttömyydellensä oli se, että mahdollinen työnantaja koki heidän olevan väärän ikäinen. Lähes joka kolmas

(31 %) työttömistä arvioi, että tämä on erittäin merkittävä syy sille, miksi he olivat työttömiä. Melko tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi työttömyytensä syyksi iän arvioi 44 prosenttia vastaajista. Iän merkitystä työnhaussa analysoimme tarkemmin kuvassa 2.

Useampi kuin joka neljäs (26 %) työnhakija kertoi, että pula kokoaikatyöstä on erittäin tärkeä työttömyyden syy heidän tapauksessaan. Kokoaikatyön puute on näin ollen toiseksi merkittävin työttömyyden syy SAK:n aloilla. Melko tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi työttömyytensä syyksi kokoaikatyön puutteen arvioi 43 prosenttia vastaajista. Tulosten perusteella näyttää siis siltä, että työnhakijat olisivat halukkaita tekemään työtä, jos sitä olisi tarjolla.

Tämän tutkimuksen mukaan mahdollisen palkan pienuus on kolmanneksi merkittävin työttömyyden syy SAK:n aloilla. Joka neljäs (25 %) SAK:n alojen työnhakija kertoi sen olevan erittäin merkittävä työttömyyden syy. Melko tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi työttömyytensä syyksi sen

Kuva 2. Vastaajien arvioita työttömyyden syistä 1/3. Vastaajaosuudet prosentteina (%) n= 1843.

mainitsi 43 prosenttia vastaajista. Elämän perusedellytykset turvaava palkkaus on siis yksi tärkeä tekijä ja keino, jos tavoitteena on työllisyyden parantaminen Suomessa.

Heikko terveys oli neljänneksi yleisin työttömyyden syy SAK:n aloilla. SAK:n alojen työnhakijoista joka viides (20 %) arvioi, että oma liian huono terveydentila on erittäin tärkeä työttömyyden syy. Vastaajista useampi kuin joka kolmas (34 %) arvioi terveydentilaansa liittyvien syiden olevana joko melko tärkeitä tai tärkeitä syitä sille, miksi he olivat työttömiä. Työn muokkaaminen työnhakijan työkyvyn mukaan on näin ollen yksi merkittävä työllisyyttä edistävä tekijä.

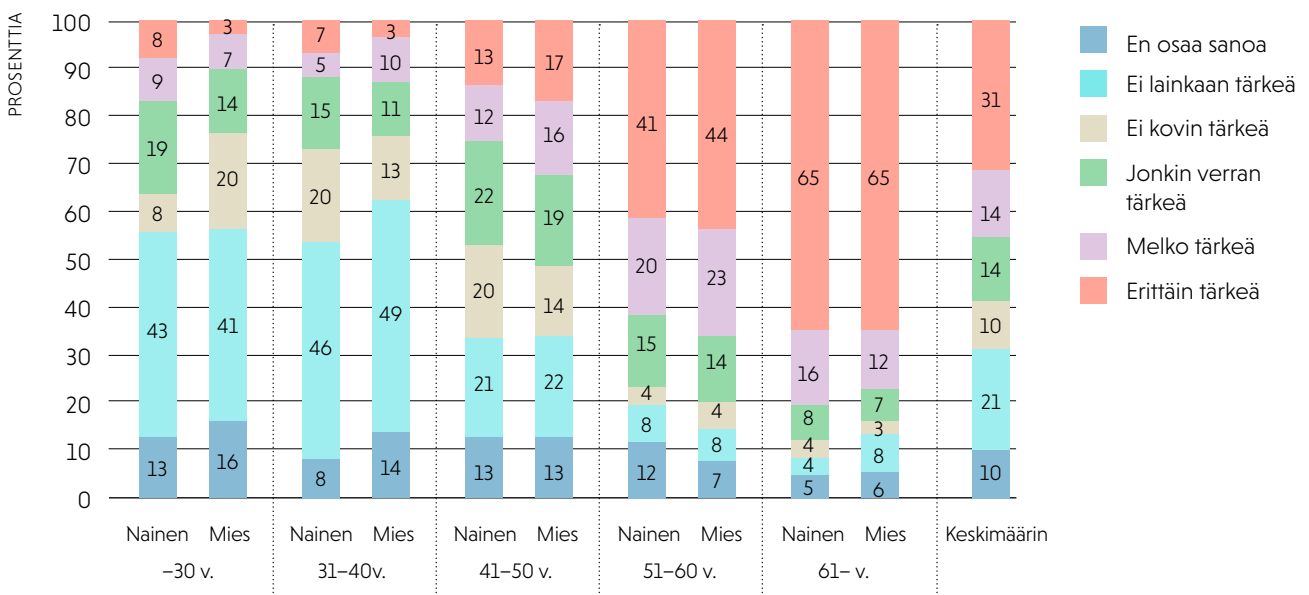
”Tuloni eivät riitä työnhakemisesta aiheutuvien kulujen kattamiseen, kuten esimerkiksi bensaan tai bussilippuihin.” Melko tai erittäin tärkeäksi tämän syyn arvioi 31 prosenttia SAK:n alojen työttömistä. Erittäin tärkeänä syynä sitä piti 19 prosenttia vastaajista. Työnhakemiseen liittyvät kulut olivat työttömien itsensä mukaan viidenneksi tärkein heidän työttömyytensä syy. Tulokset eivät ole yllättäviä koska Suomessa etäisyydet voivat olla pitkiä. Työssäkäyntikulujen verovähennysoikeusrajojen alentamisella voisikin olla vaikutusta kohtaanto-ongelmaan eli työntekijöiden ja työpaikkojen parempaan kohtaamiseen. Tulokset osoittavat, että SAK:n aloilla tehdään pääasiassa lähityötä, joten työmatkakustannukset ovat merkittävä tekijä.

Kuvassa 3 tarkastelemme tarkemmin iän merkitystä työttömyyden syynä. Lähes joka kolmas (31 %) SAK:n alojen työttömistä koki sen olevan erittäin tärkeä työttömyyden syy, mutta kokemus iän merkityksestä vaihtelee suuresti eri ikäluokissa ja myös sukupuolen mukaan.

Alle 40-vuotiaista naisista seitsemästä kahdeksaan prosenttia arvioi, että ikä on erittäin merkittävä työttömyyden syy. Vastaava luku samanikäisillä miehillä on yli puolet pienempi eli kolme prosenttia. On mahdollista, että naisvastaajien arvioihin vaikuttaa työelämässä koettu perheellistymiseen liittyvä syrjintä

Kokemus, että ikä ei vastaa työnantajien odotuksia, yleistyy selvästi vanhempien vastaajien keskuudessa. Ikäryhmässä 41–50-vuotiaat miehistä ja naisista 13–17 prosenttia arvioi iän erittäin merkittäväksi työttömyyden syyksi. Vastaava luku 51–60-vuotiailla miehillä ja naisilla oli 41–44 prosenttia ja yli 61-vuotiailla 65 prosenttia. Ikäsyrjintä on yksi työelämässä tunnistetuista ilmiöistä, joten tulokset voivat viitata ikäsyrjintään työhaussa tai kokemuksiin työssäollessa. Havaintoa ikääntyneiden syrjinnästä työhaussa vahvistaa se, että heillä oli myös muita harvemmin tiedossa seuraavan kuukauden aikana alkava työsuhde. Vanhemmat työnhakijat pääsivät myös nuorempia selvästi harvemmin työhaastatteluihin (ks. kuva 13 ja 14).

Kuva 3. ”Ikäni ei vastaa työnantajien odotuksia”-väite työttömyyden syynä iän ja sukupuolen mukaan. Vastajaosuudet prosentteina (%) n= 1843

2.2 Fyysisesti ja henkisesti vaarallinen työ sekä pitkät etäisyydet aiheuttavat myös työttömyyttä

Se, ettei tarjolla oleva työ olisi fyysisesti tai henkisesti turvallista, oli tämän tutkimuksen mukaan kuudenneksi yleisin syy työttömyyteen. Lähes joka viides (18 %) SAK:n alojen työnhakija kertoi, että mahdollisessa työssä fyysinen tai henkinen turvallisuus ei olisi turvattu. SAK:n alojen työnhakijoista 30 prosenttia arvioi tämän olevan melko tai erittäin tärkeä työttömyyden syy. Työolojen ja -turvallisuuden parantaminen työpaikoilla on näin ollen yksi tärkeä keino edistää työllisyyttä SAK:n aloilla.

SAK:n alojen työnhakijoista lähes joka seitsemäs (14 %) arvioi, että pitkä työmatka tai työhön soveltuvan koulutuksen puute ovat erittäin tärkeitä työttömyyden syitä. Melko tai erittäin tärkeinä työttömyyden syinä niitä piti 28–29 prosenttia vastaajista. Työttömien osaamisen edistäminen esimerkiksi TE-palveluiden kautta olisi näin ollen merkittävää työllisyyspolitiikan kannalta.

Tutkimustulokset osoittavat, että työttömyys aiheuttaa köyhyyttä, mikä voi vaikeuttaa tai jopa estää työnhauun. Lähes joka viidennen (18 %) työnhakijan mukaan internetin tai älypuhelimien puuttuminen haittaa merkittävästi työnhakua.

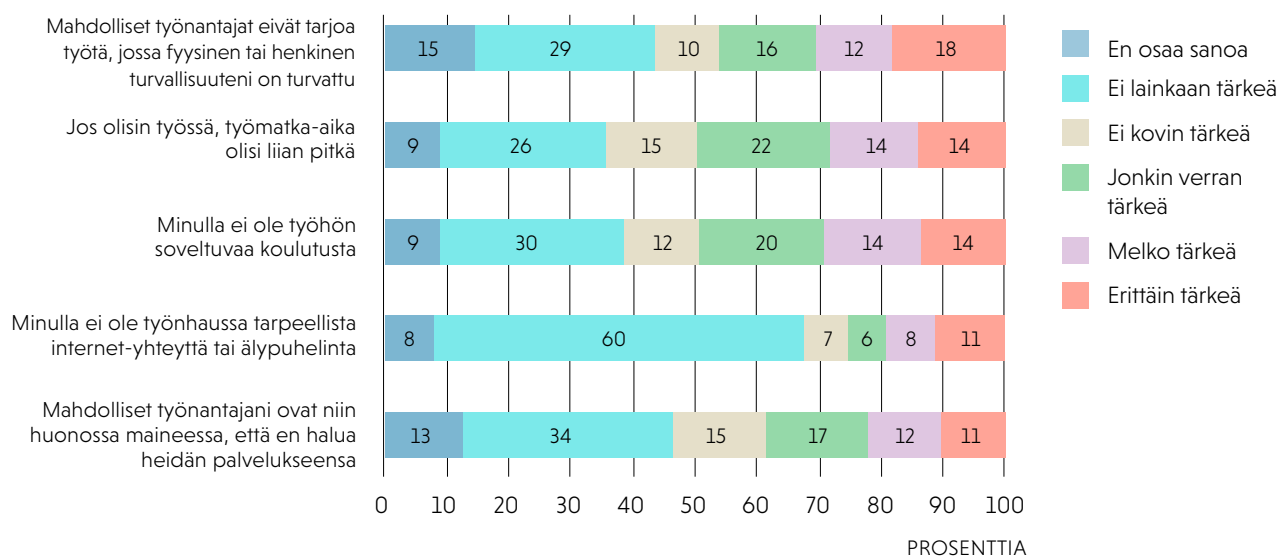
Mahdollisen työnantajan huono maine selittää useamman kuin joka kymmenennen SAK:n alojen työnhakijan työttömyyttä. On siis työnantajia, joiden kannattaisi panostaa työpaikkansa työoloihin ja työnantajamaineeseen, jotta ne eivät haittaisi työllisyyttä.

2.3 Työttömistä 94 prosenttia ei pidä vapaa-ajasta luopumista merkittävänä työttömyyden syynä

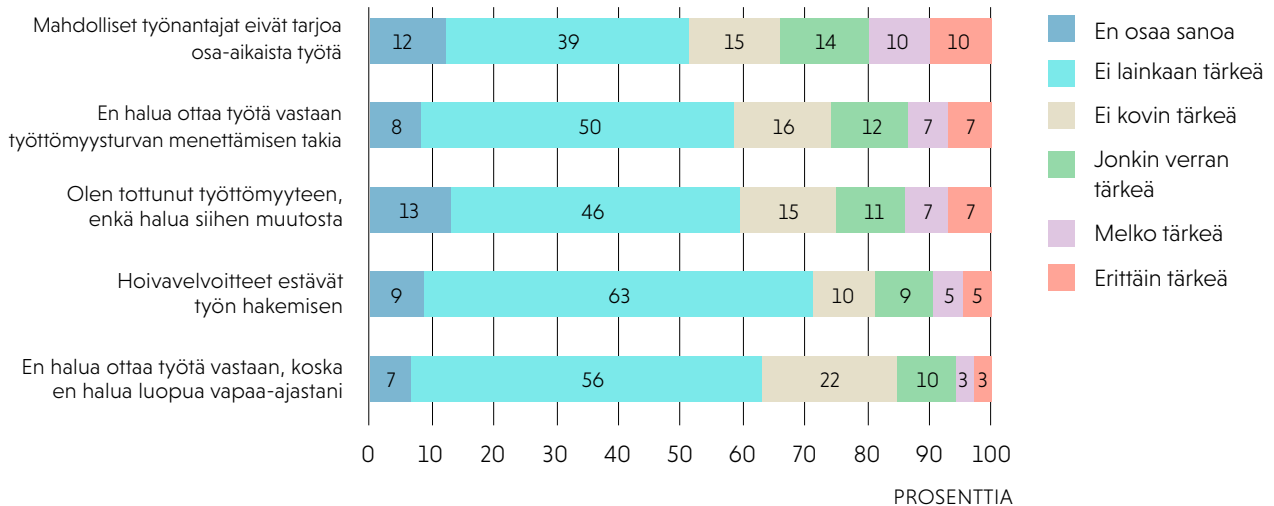
Tässä luvussa analysoimme niitä työttömyyden syitä, joita työnhakijat pitivät työttömyytensä kannalta vähiten merkittävänä. Niissä korostuvat työttömän työllistymishaluun liittyvät syyt, kuten tottuminen tai vapaa-ajan arvostus. Kuva 4 esittää ne työttömyyden syyt, joissa "ei lainkaan tärkeä"-vastausten osuus on kysytyistä asioista selvästi korkein.

Työnhakijoista joka kymmenes kertoi, että osa-aikatyön puute on merkittävä este työllistymiselle. Melko tai erittäin tärkeänä tätä syytä piti joka viides työnhakija. Toisaalta 39 prosenttia vastaajista arvioi, että asialla ei ole juurikaan merkitystä heidän työllistymisensä kannalta ja he arvostavat todennäköisesti kokoaikatyötä enemmän kuin työllistymistä osa-aikaisesti. Tähän vaikuttanee se, että osa-aikatyöllä ei välttämättä tule toimeen, etenkin nyt, kun työttömyysturvan suojaosia on leikattu.

Kuva 4. Vastaajien arvioita työttömyyden syistä 2/3.
Vastaajaosuudet prosentteina (%) n= 1843

Kuva 5. Vastaajien arvioita työttömyyden syistä 3/3.
Vastaajaosuudet prosentteina (%) n= 1843

Noin joka neljästoista (7 %) SAK:n alojen työnhakija kertoi, ettei halua ottaa työtä vastaan työttömyysturvan menettämisen takia. Vastaajista 14 prosenttia katsoi tämän olevan melko tai erittäin tärkeä työttömyyteensä syy. Toisaalta kaksi kolmesta (66 %) työttömästä ei pidä työttömyysturvaa lainkaan työttömyytensä syynä tai ajattelee sen vaikuttavan siihen vain vähän. Kun keskustellaan työttömyyden syistä, on oleellista huomioida, että 94 prosentille työttömistä työttömyysturvan menettämisen pelko ei ole erittäin tärkeää työllistymisen kannalta.

Työttömyyteen tottuminen ei ole myöskään merkittävämpien työttömyyttä selittävien tekijöiden joukossa. Tätä syytä pitää melko tai erittäin tärkeänä vain seitsemän prosenttia vastaajista, eli sama osuus kuin työttömyysturvan menettämisen pelkoa. Työttömyyteen liittyvä köyhyys ja yhteiskunnallinen stigma voivat vaikuttaa siihen, että työttömyyteen elämäntilanteena toivotaan muutosta.

Hoivavelvoitteet-vaihtoehto ja sen "ei lainkaan tärkeä" -osuus on kysytyistä viidestätoista mahdollisesta työttömyyden syystä kaikista suurin (63 %). Toisaalta joka kymmenes (10 %) SAK:n alojen vastaajista piti tätä melko tärkeänä tai erittäin tärkeänä työttömyyden syynä. Hoivavelvoitteiden "erittäin tärkeä"-osuus on kysytyistä asioista toiseksi pienin, mikä viittaa kahteen mahdolliseen seik-

kaan: työttömillä ei ole joko hoivavelvoitteita, tai jos on, työttömät näyttävät luottavan siihen, että esimerkiksi päivähoitopaikka löytyy, jos sellaiselle tulee tarvetta.

"En halua ottaa työtä vastaan, koska en halua luopua vapaa-ajastani". Tätä väitettä vähintään melko tärkeänä syynä työttömyytensä piti kuusi prosenttia SAK:n alojen työnhakijoista. Erittäin tärkeänä sitä piti vain kolme prosenttia vastaajista. Ei lainkaan tai ei kovin tärkeänä työttömyytensä syynä vapaa-ajan menetystä piti lähes neljä viidestä (78 %) vastaajasta. Koska vapaa-ajan arvostus työttömyyden syynä nousee aika-ajoin esiin julkisessa keskustelussa, tulosta voidaan pitää merkittävänä. Vapaa-ajan menetys on toisin sanoen vähiten työttömyyttä selittävä tekijä työttömien itsensä arvioimana. Päätäjien tulisi kiinnittää huomiota työelämään liittyviin työttömyyden syihin, koska painoarvoltaan ikäsyryntä, kokoaikatyön puute tai matalapalkkatyö ovat merkittävästi suurempia kuin halu olla vapaalla.

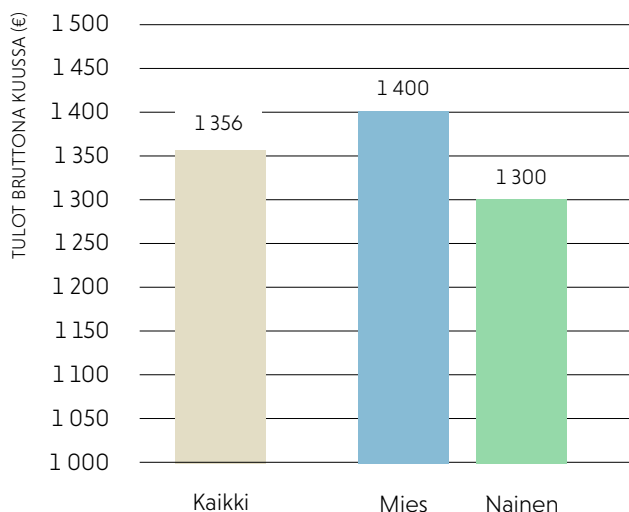
TYÖNHAKIJOIDEN TOIMEENTULO

Tässä kappaleessa tarkastelemme SAK:n alojen työnhakijoiden toimeentuloa. Tuloksista käy ilmi esimerkiksi, että SAK:n alojen työnhakijoista 58 prosenttia on köyhyysrajan (60 % mediaanituloista) alapuolella. Köyhyys ilmenee useimmiten siten, että 250 euron yllättävät menot tekisivät elämästä käytännössä mahdotonta. Tulokset antavat viitteitä myös siitä, että syksyllä 2024 voimaanastuvat työttömyysturvan leikkaukset saattavat lisätä syrjäytymistä etenkin nuorten keskuudessa.

3.1 Työnhakijan keskitulo on noin 1 350 euroa kuukaudessa, naisista noin kaksi kolmesta on köyhyysrajan alapuolella

Tämän tutkimuksen aineistonkeruu-aikaan maaliskuussa 2024 keskitulot ennen veroja olivat kaikkien SAK:n alojen työnhakijoiden keskuudessa 1 356 euroa kuukaudessa. Miehillä tämä luku oli 1 400 euroa ja naisilla 1 300 euroa.

Kuva 6. Bruttotulot kuussa (mediaani, €)

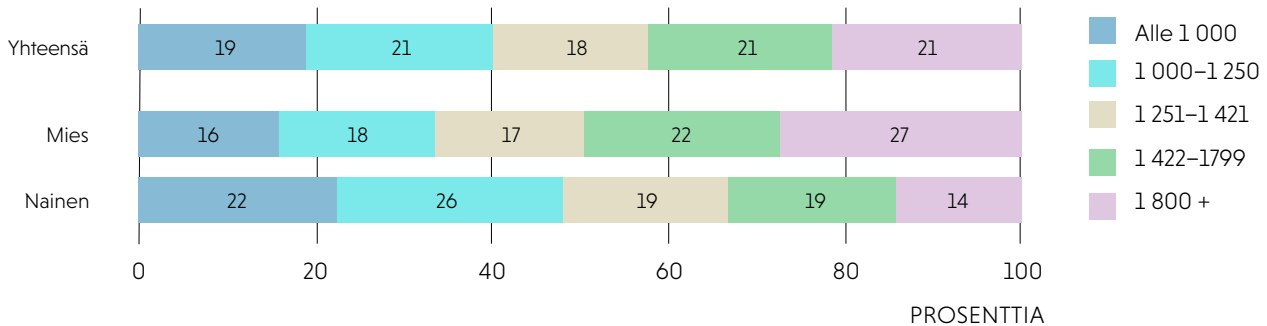
Verojen jälkeen miesten käyttöön jää yleisesti ottaen noin 1 050 euroa ja naisilla 975 euroa kuukaudessa. Tulokauma on esitetty alla olevassa kuvassa².

Seuraavaksi tarkastelemme rahatuloja tuloluokittain siten, että arvioimme köyhyysrajan (tulot alle 60 prosenttia mediaanituloista) alla olevien osuutta erikseen. Tätä raporttia kirjoitettaessa köyhyysraja on noin 1 421 euroa kuussa.

SAK:n alojen työnhakijoista 58 % prosenttia on köyhyysrajan alapuolella. Naisilla tämä luku on 67 prosenttia ja miehillä 51 prosenttia. Lisäksi havaitsimme, että lähes joka viidennen (19 %) kuukausitulot ovat erittäin pienet, 1 000 euroa tai vähemmän. Naisista 22 prosenttia ansaitsee alle 1 000 euroa kuussa ja miehistä vastaava luku on 16 prosenttia. Millaista on elää, kun tulot ovat erittäin pienet? Entä miten mahdolliset toimeentulo-ongelmat ilmenevät? Tätä tarkastelemme seuraavassa kappaleessa.

² Vastaajista 91 prosenttia on ansiosidonnaisen työttömyyspäivärahan piirissä. Osa vastaajista saa asumistukea (23 %), perhe-etuuksia (10 %), peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea ja/tai toimeentulotukea (4 %) (ks. Kuva 10).

Kuva 7. Työnhakijoiden rahatulot luokiteltuna (brutto €/kk)

3.2 TOIMEENTULO-ONGELMAT ILMENEVÄT YLEISIMMIN TOIMEENTULOLEIKKAUSTEN JA YLLÄTTÄVIEN MENOJEN PELKONA.

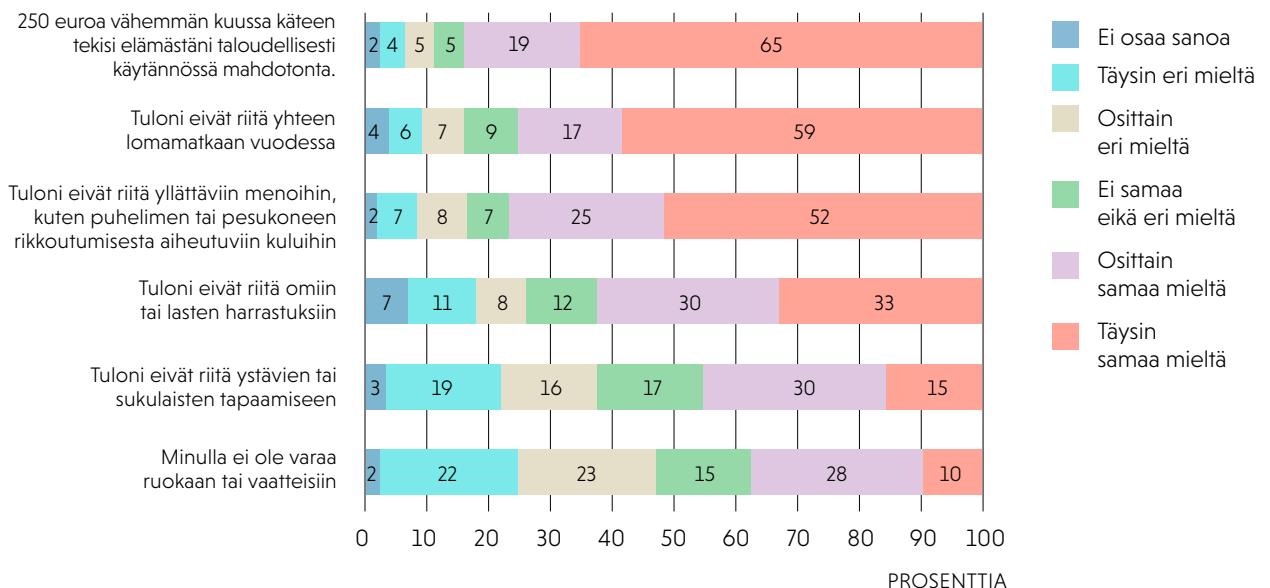
SAK:n alojen työnhakijoista lähes kaksi kolmesta (65 %) on täysin samaa mieltä siitä, että 250 euroa vähemmän kuussa käteen tekisi heidän elämästään käytännössä mahdotonta. Väitteen kanssa jossain määrin samaa mieltä on 84 prosenttia vastaajista. Näin ollen pelko 250 euron leikkauksesta tuloihin on yleisin pienituloisuuden ilmenemismuoto SAK:n alojen työnhakijoiden keskuudessa.

Tulokset ovat erittäin huolestuttavia. Ajankohtaisen asiasta tekee se, että Orpon hallitus on tehnyt leikkauk-

sia ansiosidonnaiseen. SAK:n tekemien laskelmien (SAK 2024) mukaan esimerkiksi 2 000 euron tulotasolla ne tarkoittavat 261 euron leikkausta, kun työttömyyttä on kestänyt kaksi kuukautta tai enemmän. Jos työttömyys kestää kahdeksan kuukautta, työttömyysturva heikkenee Orpon hallituksen esityksen mukaisesti 326 euroa kuukaudessa. Tämän tutkimuksen tulokset ovat osoitus siitä, miten merkittävästi Orpon hallituksen leikkaukset vaikeuttavat työnhakijoiden suuren enemmistön toimeentuloa ja lisäävät toimeentulo-ongelmia ansiosidonnaisella olevien keskuudessa.

Toiseksi laajin pienituloisuuden ilmenemismuoto on se, että tulot eivät riitä yhteenkään lomamatkaan vuo-

Kuva 8. Vastaajien arvioita toimeentuloa koskevista väittämistä. Vastaajaosuudet prosentteina (%) n= 1843

dessa. Jossain määrin samaa mieltä asiasta oli 76 prosenttia SAK:n alojen työnhakijoista ja täysin samaa mieltä 59 prosenttia. Toisaalta joka kymmenes (10 %) vastaaja arvioi, että tulot riittäisivät yhteen lomamatkaan vuodessa. Tulokset osoittavat, että tulojen pienuus rajoittaa merkittävästi vapaa-ajan valintoja.

Kolmanneksi yleisin pienituloisuuden ilmenemismuoto on yllättävien menojen pelko. "Tuloni eivät riitä yllättäviin menoihin, kuten puhelimen tai pesukoneen rikkoutumisesta aiheutuviin kuluihin". Tästä väitteestä täysin samaa mieltä on useampi kuin joka toinen (52 %) SAK:n alojen työnhakija. Jossain määrin samaa mieltä väitteestä on peräti 77 prosenttia vastaajista. Tulokset kertovat siitä, miten veitsenterällä SAK:n alojen työnhakijoiden toimeentulo on. Yllättäviin menoihin on vaikeaa tai mahdotonta varautua, joten niiden pelko lisää työttömyyden aiheuttamaa stressiä.

SAK:n alojen työnhakijoista lähes kaksi kolmesta (63 %) arvioi, että heidän tulonsa eivät riitä omiin tai lasten harrastuksiin. Täysin samaa mieltä väitteestä oli 33 prosenttia vastaajista. Toisaalta väitteestä täysin eri mieltä olevien osuus oli seitsemän prosenttia. Tulos kertoo, että työnhakijat pyrkivät priorisoimaan omia ja lasten harrastuksia yli muiden kulujen, jos se on mahdollista.

Työnhakijoista 45 prosenttia arvioi, että tulot eivät riitä ystävien tai sukulaisten tapaamiseen. Toisaalta useampi kuin joka kolmas (35 %) kertoi, että tulot eivät

rajoita sosiaalista elämää tässä mielessä. Näin ollen selvästi suurempi osa työnhakijoista koki, että työttömyys vaikeuttaa heidän sosiaalista elämäänsä.

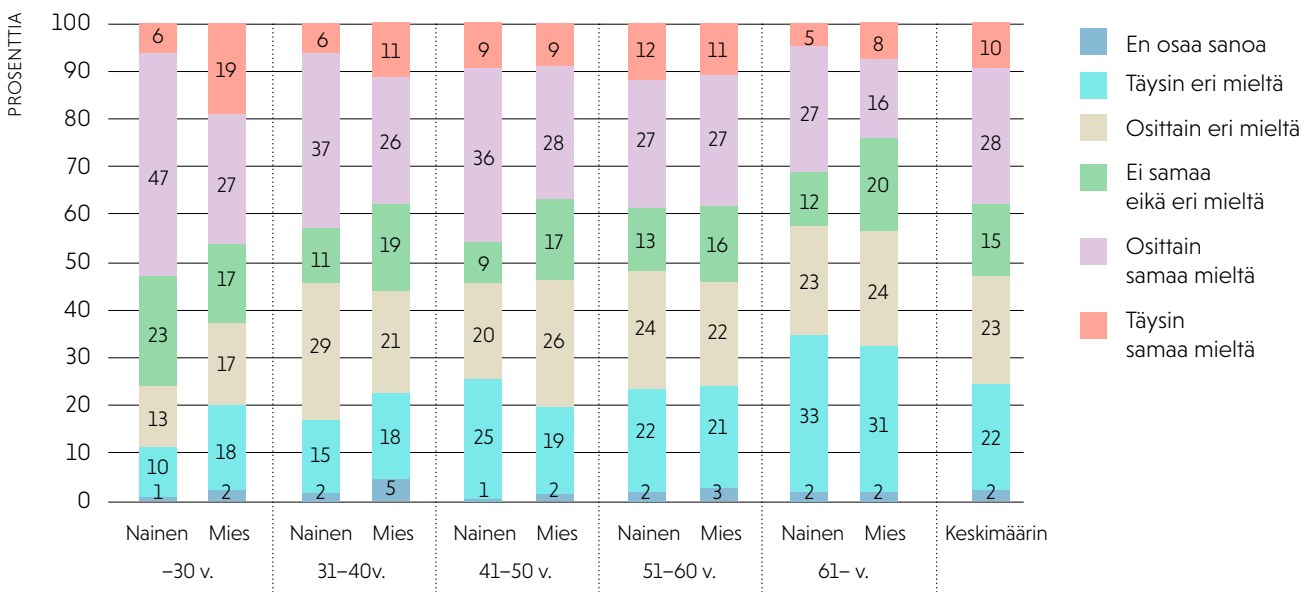
Köyhyyden ilmenemismuodoista turvattomuus ruuan ja vaatteiden osalta on muita harvinaisempaa, mutta silti 38 prosenttia SAK:n alojen työntekijöistä kertoi myös tästä. Joka kymmenes (10 %) arvioi, että tilanne ruuan ja vaatteiden hankinnan suhteen on jopa kriittinen. Toisaalta 43 prosentilla työttömistä tilanne oli hyvä, eikä heillä esiinny turvattomuutta ruoan tai vaatteiden suhteen. Seuraavaksi tätä väitettä tarkastellaan tarkemmin iän ja sukupuolen mukaan.

3.3 Alle 30-vuotiaista työnhakijoista puolet kertoi, että rahat eivät riitä ruokaan tai vaatteisiin

Kuvassa 9 on esitetty tulokset koskien väitettä "minulla ei ole varaa ruokaan tai vaatteisiin" iän ja sukupuolen mukaan. Vastaajat ovat ottaneet kantaa väitteeseen asteikolla täysin eri mieltä tai täysin samaa mieltä. Kaikista vastaajista 45 prosenttia oli väitteestä samaa mieltä ja 38 prosenttia täysin eri mieltä eli heillä ei ole varaa ruokaan tai vaatteisiin.

Tulosten mukaan sekä ikä että sukupuoli vaikuttavat siihen, kokeeko työnhakija turvattomuutta ruoan tai vaatteiden osalta. Nuorista enintään 30-vuotiaista naisista

Kuva 9. "Minulla ei ole varaa ruokaan tai vaatteisiin"-väite iän ja sukupuolen mukaan. Vastaajaosuudet prosentteina (%) n= 1843

useampi kuin joka toinen (53 %) arvioi, että tulot eivät riitä ruokaan tai vaatteisiin. Vastaava luku samanikäisillä miehillä oli 46 prosenttia.

Nuorempiin verrattuna ruoka- ja vaateturvattomuus on hieman harvinaisempaa vanhemmilla ikäluokilla. Jos 31–40-vuotiaista miehistä ja naisista 37–43 prosenttia koki, etteivät varat riitä ruokaan tai vaatteisiin, vastaava luku 41–50-vuotiailla miehillä ja naisilla oli 37–45 prosenttia ja 51–60-vuotiailla naisilla ja miehillä 38–39 prosenttia. Yli 61-vuotiaista noin joka kolmas (32–33 %) arvioi, että tulot eivät riitä ruokaan tai vaatteisiin. Lisäksi alle 50-vuotiaista naiset kokevat ruoka- ja vaateturvattomuutta hieman useammin kuin miehet.

Tulokset voivat viitata siihen, että nuoremmille työttömäksi jääneille työnhakijoilla ei ole ehtinyt kertyä säästöjä, jotka suojaavat ruoka- ja vaateturvattomuudelta. Nuoremmilla ansiosidonnaisen työttömyysturvan perusteena olevat palkat ovat usein pienempiä, koska heillä ei ole vielä pidemmän työuran mukaisia palkanlisäjä. Kansallisesti tulokset kertovat siitä, että ansiosidonnaisen työttömyysturvan leikkaukset tulevat vaikeuttamaan ensisijaisesti nuorten alle 30-vuotiaiden työnhakijoiden toimeentuloa, koska heillä on jo nykyään enemmän siihen liittyviä ongelmia. Tulkintaa vahvistaa myös se tieto, että alle 30-vuotiailla vastaajilla on muita enemmän pikavippejä ja ulosottovelkaa. (ks. kuva 7)

TE-PALVELUIHIN OSALLISTUMINEN

TE-palveluiden tarjoamat koulutus, palkkatuki ja muut toimet voivat yksilöllisesti toteutettuna edistää sekä työllisyyttä että työnhakijan hyvinvointia (Näätänen 2020). Tässä kappaleessa tarkastelemme TE-palveluihin osallistumista eri työttömien ryhmissä.

4.1 Joka kuudes on osallistunut koulutukseen viimeisen vuoden aikana

SAK:n alojen työnhakijoista 17 prosenttia oli osallistunut viimeisen vuoden aikana työllistymistä edistävään koulutukseen TE-toimiston tai kuntakokeilun kautta. TE-palveluista se oli myös yleisin osallistumisen muoto tämän tutkimuksen vastaajien keskuudessa.

Tutkimukseen vastaajista lähes joka kymmenes (9 %) oli osallistunut myös muuhun TE-toimiston tarjoamaan palveluun tai ei ollut osannut valita mahdollisista vaihtoehdoista itselleen sopivaa. Avokysymyksessä tieduste-

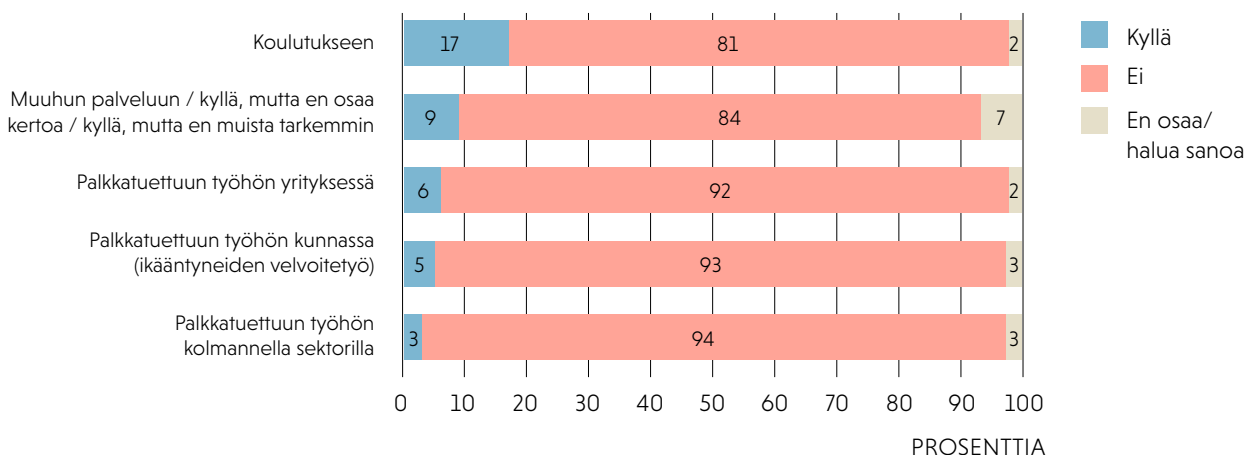
limme tarkemmin, millaiseen palveluun kyseiset vastaajat olivat osallistuneet ja saimme seuraavia vastauksia: työuravalmennus tai tehostettu työnhaku, kuntouttava työtöiminta, ammatinvalintapsykologin palvelu tai omaehtoinen opiskelu.

SAK:n alojen työnhakijoista palkkatuettuun työhön yrityksessä tai kunnassa oli osallistunut viidestä kuuteen prosenttia vastaajista. Vastaava luku kolmannen sektorin palkkatuen suhteen oli kolme prosenttia.

4.2 Alle 40-vuotiaat miehet osallistuvat kaikkein vähiten koulutukseen tai palkkatuettuun työhön

Useampi kuin joka kolmas (35 %) SAK:n alojen työnhakija oli osallistunut viimeisen vuoden aikana koulutukseen, palkkatuettuun työhön tai muuhun työllisyyttä edistävään toimintaan TE-palveluiden kautta. Seuraavaksi tarkaste-

Kuva 10. Oletko osallistunut TE-toimiston tai kuntakokeilun kautta järjestettyihin palveluihin tai työllistämistoimiin viimeisen 12 kuukauden aikana?

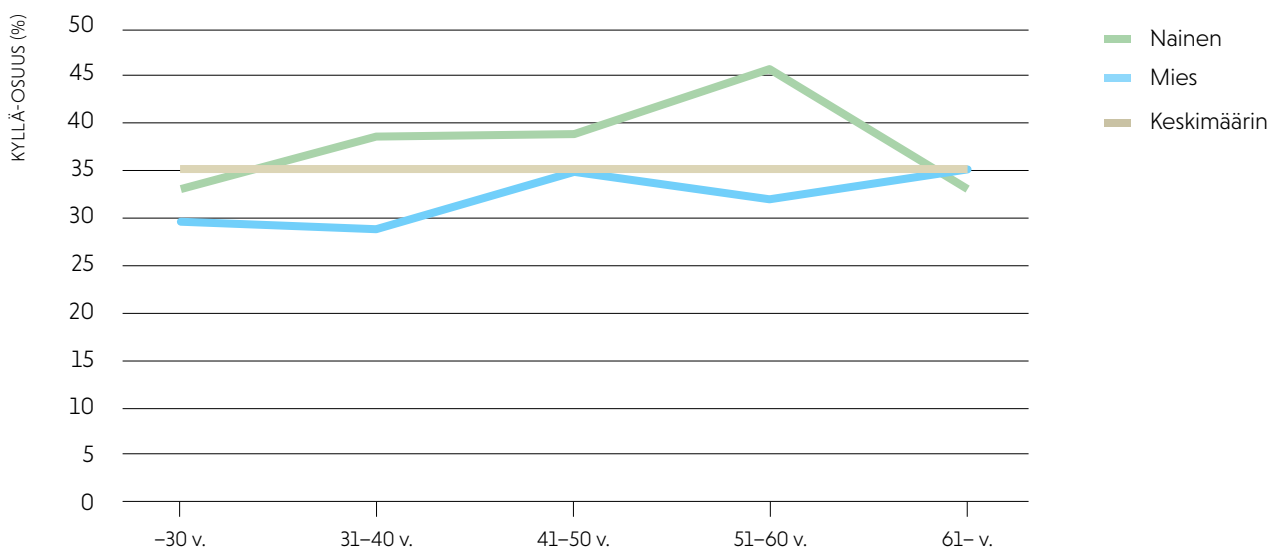

lemme sitä, miten TE-toimiston kautta saatuun työllisyyspalveluun pääsy jakautui iän ja sukupuolen mukaan (ks. kuva 11).

Yli 61-vuotiaita lukuun ottamatta miehet osallistuivat TE-koulutukseen, palkkatuettuun työhön tai muuhun työllisyyspalveluun naisia harvemmin. Suurimmillaan eli 14 prosenttiyksikköä miesten ja naisten välinen ero TE-palveluihin osallistumisessa oli 51–60-vuotiailla, ja 31–40-vuotiailla naisilla se oli kymmenen prosenttiyksikköä suurempi saman ikäisiin miehiin verrattuna. Vähäisintä TE-palveluihin osallistuminen oli alle 40-vuotiailla miehillä ja heistä noin 30 prosenttia oli osallistunut johonkin palveluun viimeisen vuoden aikana. Samaan aikaan 51–60 vuotiaista naisista lähes puolet (46 %) kertoi osallistuneensa työllistymistä edistävään palveluun TE-toimiston kautta viimeisen vuoden aikana.

Kuva 11. TE-palveluiden kautta koulutukseen, palkkatuettuun työhön tai muuhun työllisyyspalveluun viimeisen 12 kuukauden aikana osallistuminen iän ja sukupuolen mukaan. (Kyllä-osuus, %)

TYÖPAIKKAHAASTATELUUN PÄÄSYÄ SELITTÄVÄT TEKIJÄT

SAK:n alojen työnhakijoista 40 prosenttia oli ollut työpaikkahaastattelussa viimeisen vuoden aikana. Seuraavaksi tarkastelemme sitä, ketkä työhaastatteluun useammin pääsevät. Tulokset perustuvat binääriseen logistiseen regressioanalyysiin, jonka tulokset on esitetty liitetaulukossa (kuva 23). Tuloksissa on huomioitu muun muassa seuraavat tekijät: sukupuoli, maakunta, onko kotitaloudessa lapsia, pikavipit, TE-palveluihin osallistuminen, minkä alan työtä hakee, työttömyyden syyt -kysymykset lomakkeesta (12 kpl), toimeentulokysymykset lomakkeesta (7kpl).

Työpaikkahaastatteluun pääsevät muita useammin nuoret, alle 30-vuotiaat työnhakijat. Myös työttömyyden kesto vaikuttaa: työnhaussa auttaa, jos työttömäksi jäämisestä on alle kaksi kuukautta. Lisäksi viidesti tai useammin lähetetty työhakemus kuukaudessa edistää työpaikkahaastatteluun pääsyä.

Seuraavat piireet olivat tyypillisiä niille työttömille, jotka eivät pääse työpaikkahaastatteluun (ks. kuva 12): He kertovat muita useammin olevansa tottuneita työttömyyteen, he eivät toivo siihen muutosta. Myös kokoaikatyön tarjonnan puute estää työpaikkahaastatteluun pääsemisen työttömien itsensä mukaan. Työpaikkahaastatteluun pääsee muita harvemmin myös, jos henkilöllä on omasta mielestään vamma tai sairaus, joka estää työnteon.

Kärjistäen voidaan todeta, että työnhaussa pärjäävien profiili on melko kapea. He ovat usein nuoria, motivoituneita, terveitä, lyhyen aikaa työttömänä olleita ja aktiivisia työnhakijoita. Lisäksi on tärkeää, että kokoaikatyötä on tarjolla. Työttömyysjaksot voivat pidentyä Suomessa pitkälti siitä syystä, että kaikki työnhakijat eivät täytä näitä kriteereitä.

Kuva 12. Työpaikkahaastatteluun pääsyä selittävät tekijät

Työpaikkahaastatteluun pääsee muita useammin, jos...

- Työnhakija 30-vuotias tai nuorempi,
- hän työttömänä alle 2 kuukautta ja
- hän lähettää työpaikkahakemuksia viisi tai enemmän kuussa.

Työpaikkahaastatteluun pääsee muita harvemmin, jos...

- työnhakija on tottunut työttömyyteen, eikä halua siihen muutosta
- kokoaikatyötä ei ole tarjolla
- työnhakijalla on sellainen vamma tai sairaus, että hän ei voi tehdä työtä

* Tulokset perustuvat logistiseen regressioanalyysiin, jonka taulukot on esitetty kuvassa 23.

Oikeinluokiteltujen tapausten osuus: 69,9 %

Aiemmissa malleissa vakioitu mm. sukupuoli, maakunta, onko kotitaloudessa lapsia, pikavipit, TE-palveluihin osallistuminen, minkä alan työtä hakee, työttömyyden syyt (12 kpl), toimeentulokysymykset (5kpl).

JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena on ollut vastata seuraaviin kysymyksiin: Mitkä ovat työttömyyden syyt työttömien oma-arvion mukaan ja millaista on ansiosidonnaisen piirissä olevien työnhakijoiden arviot omasta toimeentulosta? Haimme kysymyksiin vastauksia maaliskuussa 2024 toteutetulla sähköpostikyselyllä, johon vastasi kaikkiaan 1 843 kokonaan työtöntä työnhakijaa. Keräsimme aineiston A-kassan, JHL:n työttömyyskassan ja PAM:n työttömyyskassan kautta, joten tulokset kertovat työnhakijoiden tilanteesta SAK:n aloilla.

Tutkimuksen tavoitteena on tuoda ihmiskeskeinen näkökulma työttömyydestä ja sen syistä käytävään keskusteluun. Tarkoituksenamme on tarjota rakentavia vaihtoehtoja Suomen työllisyys- ja sosiaalipolitiikkaan.

SAK:n aloilla selvästi suurimmat työttömyyden syyt ovat ikäyrjintä, pula kokoaikatyöstä ja se, että mahdollisesta työstä maksettava palkka olisi liian pieni. Näitä syitä omaan työttömyyteen piti melko tai erittäin tärkeänä 43–45 prosenttia SAK:n alojen työnhakijoista. Tulokset osoittavat, että mikäli työnantajat suhtautuisivat ikääntyneempiin työnhakijoihin positiivisemmin, Suomen työllisyystilanne olisi selvästi nykyistä parempi.

Myös kokoaikatyön tai paremman palkan tarjoaminen edistäisi useamman työnhakijan siirtymää työelämään. Näin ollen työnantajilla on merkittävä rooli Suomen työllisyystilanteen parantamisessa.

Havaintoa ikääntyneiden syrjinnästä työhaussa vahvistaa se, että heillä oli muita harvemmin tiedossa seuraavan kuukauden aikana alkava työsuhde ja heidän työpaikkahaastatteluun pääseminen oli nuorempia ikäluokkia vaikeampaa (ks. kuva 13 ja 14).

Tulokset eivät viittaa mitenkään siihen, että työttömyysturva tai työnhakijoiden haluttomuus luopua vapaa-ajasta selittäisivät työttömyyttä kovinkaan laajasti. Vapaa-aikaa työn vastaanottamisen esteenä piti melko tai erittäin tärkeänä vain kuusi prosenttia vastaajista ja 14 prosenttia piti työttömyysturvan menettämistä vähin-

tään melko tärkeänä työttömyytensä syynä. Taloudellisten kannusteiden osalta nämä tulokset ovat linjassa suomalaisiin aineistoihin pohjautuvien viimeaikaisten tutkimusten kanssa (SAK 2023, OECD 2020). Vanhemmista lähteistä myös Parponin (2007) mukaan toimeentuloturvan taso ei määritä työllistymistä pitkäaikaistyöttömien kohdalla.

Yhteenvedon voidaan todeta, että ikäyrjintä, kokoaikatyön puute tai työstä maksettava liian pieni palkka haittaavat työllistymistä yli kolme kertaa todennäköisemmin kuin ansiosidonnainen työttömyysturva. Havainto kertoo olennaista tietoa myös työttömien elämäntilanteesta: taloustilanteen heikentymisen lisäksi työttömyyteen liittyy sosiaalista häpeää ja työttömyys elämäntilanteena on siinä määrin epämiellyttävä, että työttömät haluavat työhön, jos se on mahdollista.

Tulojen riittämättömyys ilmenee selkeämmin kysymyksessä, tekisikö 250 euroa vähemmän kuussa käteen elämästä mahdotonta. Väitteestä samaa mieltä oli 84 prosenttia SAK:n alojen työnhakijoista. Tulokset osoittavat, kuinka rajuja Orpon hallituksen syksyllä 2024 voimaantulevat leikkaukset ansiosidonnaiseen työttömyysturvaan ovat. Viimeisimpien laskelmien (SAK 2024) mukaan 2 000 euron tulotasolla Orpon hallituksen heikennys ansiosidonnaiseen tarkoittaa 261 euron leikkausta, kun työttömyyttä on kestänyt kaksi kuukautta tai enemmän. Jos työttömyys kestää kahdeksan kuukautta, Orpon hallituksen esityksen mukaan työttömyysturva heikkenee 326 eurolla kuukaudessa. Leikkausten jälkeen Suomen ansiosidonnainen työttömyysturva ei tasaa tuloeroja työllisten ja työttömien välillä enää entiseen tapaan. Näin ollen taloudellinen eriarvoisuus tulee Orpon hallituksen päätösten perusteella kasvamaan. Heikompi työttömyysturva pakottaa työttömät ottamaan vastaan huonommin palkattua työtä, mikä vahvistaa suhteellista polarisaatiota työmarkkinoilla.

Eriarvoisuuden lisäksi ansiosidonnaisen työttömyysturvan leikkaukset tulevat lisäämään myös absoluuttista

köyhyyttä Suomessa. Absoluuttinen köyhyys tarkoittaa tilannetta, jossa yksilöllä tai kotitaloudella ei ole riittävästi tuloja tai resursseja perusinhimillisten tarpeiden täyttämiseen. Näitä tarpeita ovat esimerkiksi ruoka, puhdas vesi, asuminen, perusterveydenhuolto ja perusopetus. Nuorista enintään 30-vuotiaista naisista useampi kuin joka toinen (53 %) arvioi, että tulot eivät riitä ruokaan tai vaateisiin. Tämän ikäisillä miehillä vastaava luku on 46 prosenttia. Ruoka- ja vaateturvattomuus vähenee iän myötä SAK:n alojen työnhakijoiden keskuudessa. Yksi syy tähän voi olla se, että asuntolainan määrä on pidemmän työuran tehneillä pienempi. Tämä on merkittävä tekijä käteen jäävän tulon osalta, etenkin nykyään, kun asuntolainojen korot ovat yleisesti yli neljä prosenttia.

Tulokset antavat viitteitä siitä, että syyskuussa 2024 voimaantuvat työttömyysturvan leikkaukset tulevat lisäämään ruoka- ja vaateturvattomuutta etenkin nuorten työnhakijoiden keskuudessa. Tämä voi heikentää nuorten mahdollisuuksia työhäussa, jolloin nuorten syrjäytymisriski kasvaa. Yhden nuoren syrjäytyminen maksaa Suomelle ainakin 274 000–810 000³ euroa elinkaaren aikana, kun laskelmassa huomioidaan avo- ja sijaishuolto, psykiatrisen erikoissairaanhoidon ja tehostetun tuen kustannukset (Hilli, Ståhl, Merikukka & Ristikari 2017). Jos työttömyysturvan leikkaukset lisäävät odotusten mukaisesti nuorten syrjäytymistä, ne eivät missään nimessä ainakaan paranna julkisen talouden tasapainoa.

Tulosten mukaan merkittävin syy työttömyyteen on yli 50 vuoden ikä. Palkkaamalla yli 50-vuotiaita työnhakijoita työnantajien olisi mahdollista saada käyttöönsä kokenutta ja sitoutunutta työvoimaa. Toimivat terveyspalvelut ja kuntoutus sekä työn sisältöjen sovittaminen työkykyyn (ml. työaikajärjestelyt) voisivat parantaa myös yli 50-vuotiaiden työllisyyttä. Lisäksi yli 50-vuotiaiden tulisi saada työllis-

syyspalveluista apua työn etsimiseen ja hakemusten tekemiseen. Tarvittaessa yli 50-vuotiais työnhakija voi näyttää osaamistaan työkokeilussa tai palkkatuetussa työssä, ja siksi TE-palveluiden resursseja olisi syytä vahvistaa.

Mahdollisten työpaikkojen huono laatu on toiseksi merkittävin työllistymisen este. TE-palvelujen sivuilla olevista avoimista työpaikoista vain alle puolet on kokoaikaisia ja monet niistä eivät tarjoa riittävästä toimeentuloa (SAK 2021).

Työvoimaa tarvitsevia työnantajia auttaisi, jos he palkkaisivat henkilöstöä kokoaikatyöhön, koska osa-aikatyöstä saatava palkka johtaa usein toimeentulo-ongelmiin. Työvoimapula-aloilla tilanne helpottuisi, jos työntekijöille maksettaisiin parempaa palkkaa jo työsuhteen alussa.

Kaikkein pienituloisimpien verotusta tulisi myös uudistaa siten, että heille jäisi tehdystä työstä käteen rahaa nykyistä enemmän. Työsuhteen alussa palkkausta on mahdollista vahvistaa palkkatuetulla työllä. Siksi palkkatuetun työn resursseja TE-palveluissa on syytä parantaa.

Syyskuussa 2024 voimaantulevat työttömyysturvan leikkaukset eivät todennäköisesti paranna, vaan päinvastoin pahentavat työvoimapolua. Työttömyysturvan leikkaaminen vähentää työttömien resursseja pitää yllä työkykyä, jolloin koettu terveydentila heikkenee työttömyyden pitkittyessä. Tämä heikentää työllistymismahdollisuuksia kokoaikatyöhön.

Ansiosidonnaisen työttömyysturvan leikkaamisessa suurin yhteiskunnallinen riski liittyy syrjäytymisen yleistymiseen etenkin nuorten alle 30-vuotiaiden keskuudessa. Mikäli työttömyysturvan leikkaukset johtavat sosiaalityön, avo- ja sijaishuollon, psykiatrisen erikoissairaanhoidon ja tehostetun tuen tarpeen kasvuun, ne tuskin ainakaan parantavat julkisen talouden tilannetta. Niin yritykset kuin koko yhteiskunta ovat riippuvaisia työhön osallistumisen kautta syntyvästä tavaroiden ja palveluiden tuotannosta sekä verotuloista. Nuorten lisääntynyt syrjäytyminen haittaisi näitä yhteiskuntaa ylläpitäviä prosesseja merkittävästi.

³ Muunnettu 2023 rahanarvoon vuoden 2017 rahanarvosta.

LÄHTEET

Ervasti, H. (2018). Poistavatko kannustimet ja sanktiot työttömyyttä? Teoksessa Kajanoja, J. Työllisyyskysymys. Helsinki, Into. s- 151–166.

Hilli, P., Ståhl, T., Merikukka, M., & Ristikari, T. (2017). Syrjäytymisen hinta–case investoinnin kannattavuuslaskemasta. Yhteiskuntapolitiikka 82 (6), 663–675.

Kessler, R. C. (2012). The costs of depression. Psychiatric Clinics, 35(1), 1-14.

Morrish, N., and A. Medina-Lara. "Does unemployment lead to greater levels of loneliness? A systematic review." Social science & medicine 287 (2021): 114339.

Näätänen, A-M (2020): Kuinka lisätä työllisyyttä aktiivisella työvoimapolitiikalla? Suosituksia Suomelle. Helsinki: Teollisuuden palkansaajat ry.

OECD (2020): Faces of Joblessness in Finland. People-centered Perspective on Employment Barriers and Policies. OECD: Pariisi.

Parpo, A (2007): Työllistymisen esteet. Raportteja 11/2007. Helsinki: Stakes

SAK (2021): Työvoimapulan taustalta löytyy työpaikkoja, jotka eivät tarjoa kunnollista toimeentuloa. www.sak.fi/ajankohtaista/uutiset/tyovoimapulan-taustalta-loytyy-tyopaikkoja-jotka-eivat-tarjoo-kunnollista-toimeentuloa (Luettu 25.6.2024)

SAK (2023): Työttömyyden syyt työttömien näkökulmasta. www.sak.fi/serve/tyottomyyden-syyt-tyottomien-nakokulmasta (Luettu 25.6.2024) Helsinki: SAK.

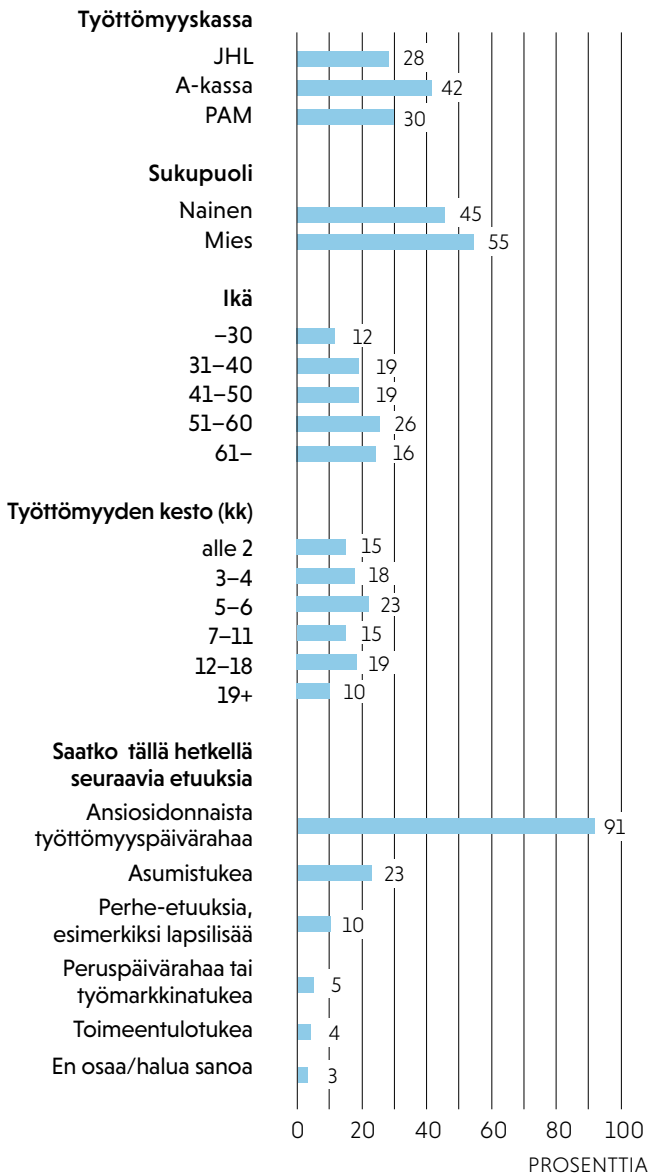
SAK (2024): Sosiaaliturvan heikennykset. www.sak.fi/ajankohtaista/painava-syy/sosiaaliturvan-heikennykset. Luettu 16.6.2024

Virtanen, M., Kivimäki, M. Joensuu, M. Vritanen, P, Elovainio, M & Vahtera, J.: "Temporary employment and health: a review." International journal of epidemiology 34.3 (2005): 610-622.

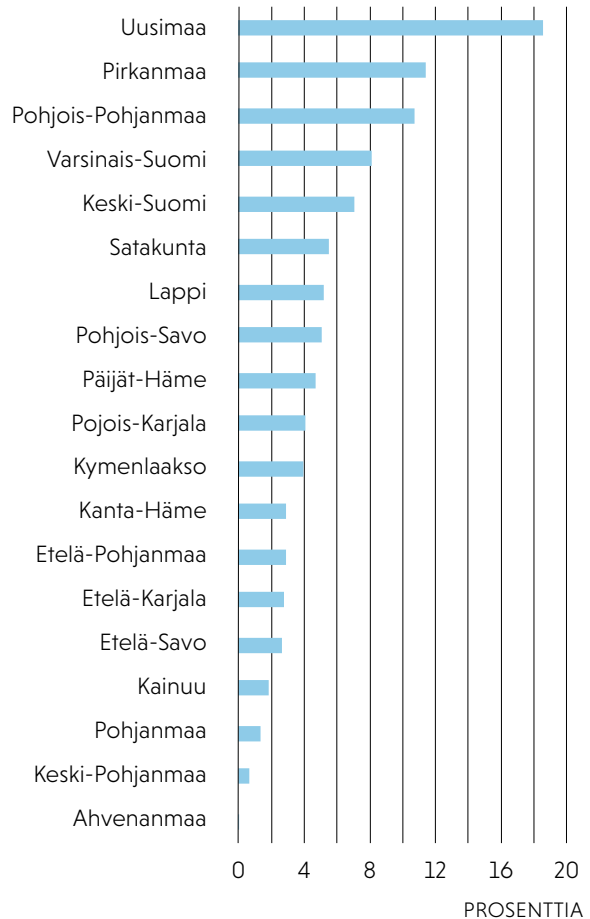
LIITTEET

8.1 Vastaajien ikä, sukupuoli, työttömyyden kesto, koulutusaste, toimiala ja kotimaakunta

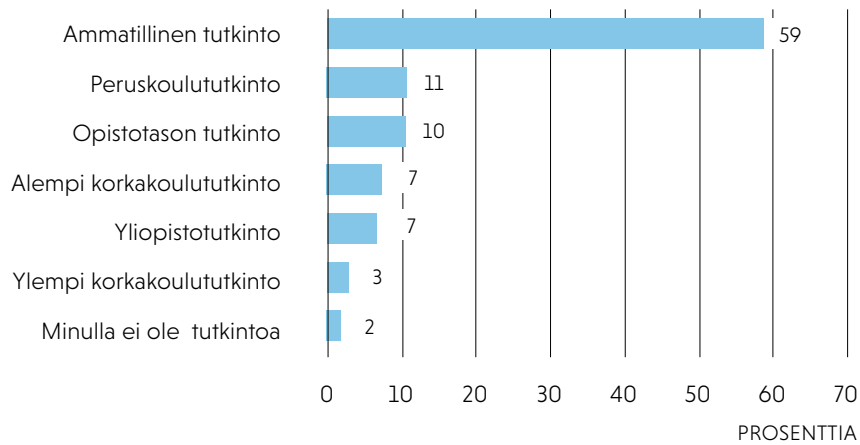
Kuva 13. Vastaajien työttömyyskassa, sukupuoli, ikä ja työttömyyden kesto ja sosiaalietyudet

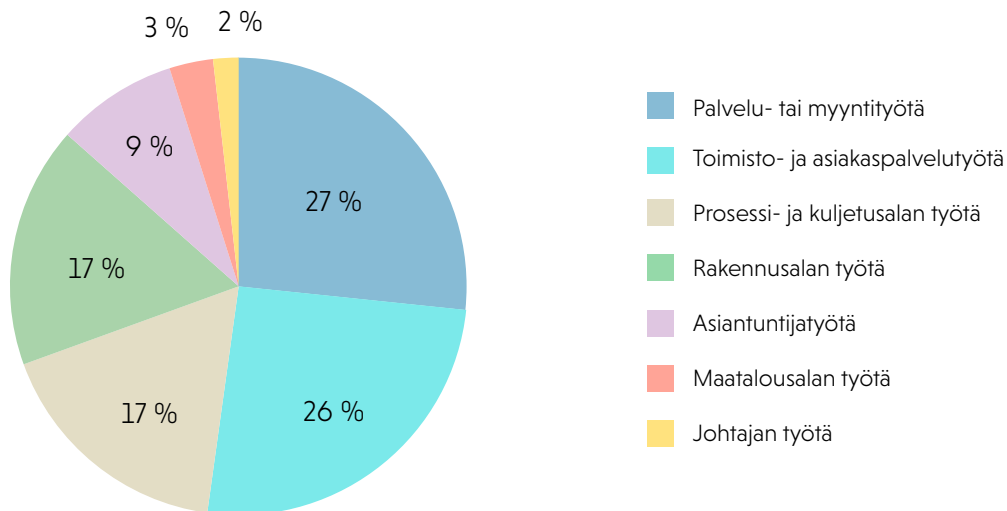
Kuva 14. Vastaajien kotimaakunta

Kuva 15. Vastaajien korkein koulutus

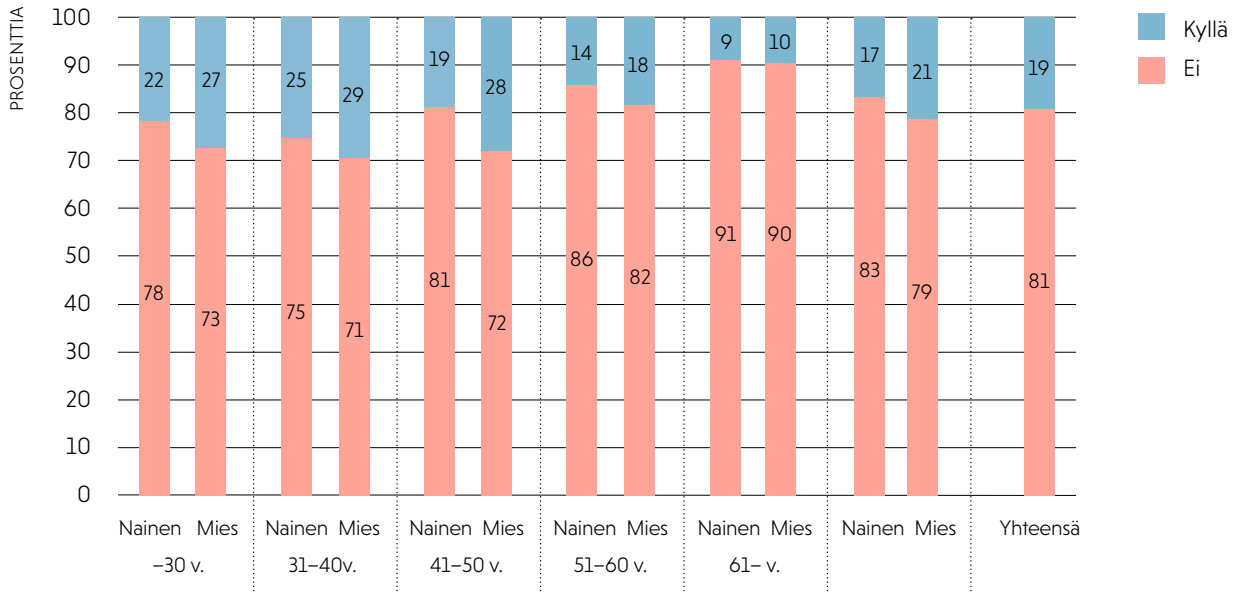

Kuva 16. Mitä työtä haet pääsääntöisesti?

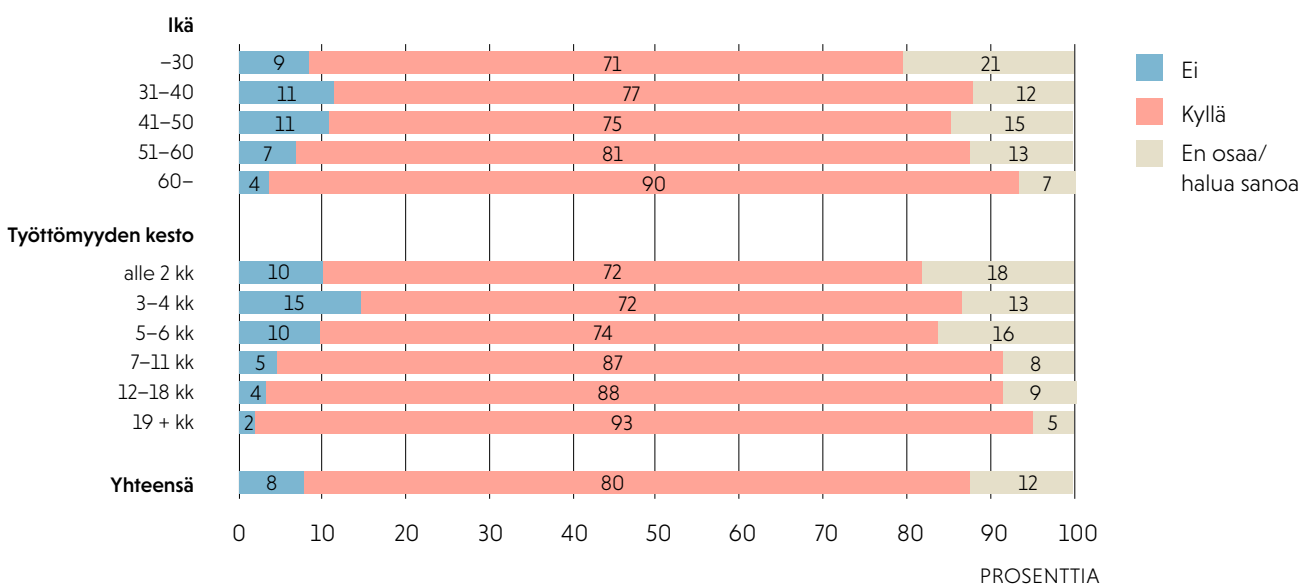

8.2 Analyysikappaleiden liitekuviot

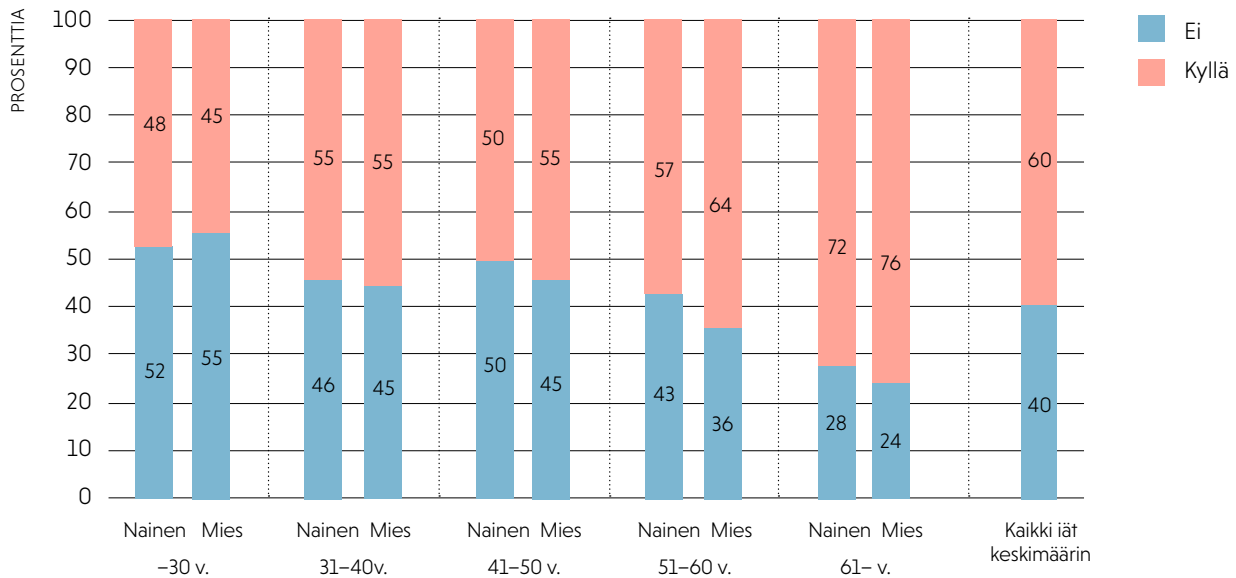
Kuva 17. Onko sinulla ulosottovelkaa tai pikavippejä?
Vastaajaosuudet prosentteina (%) n= 1843.

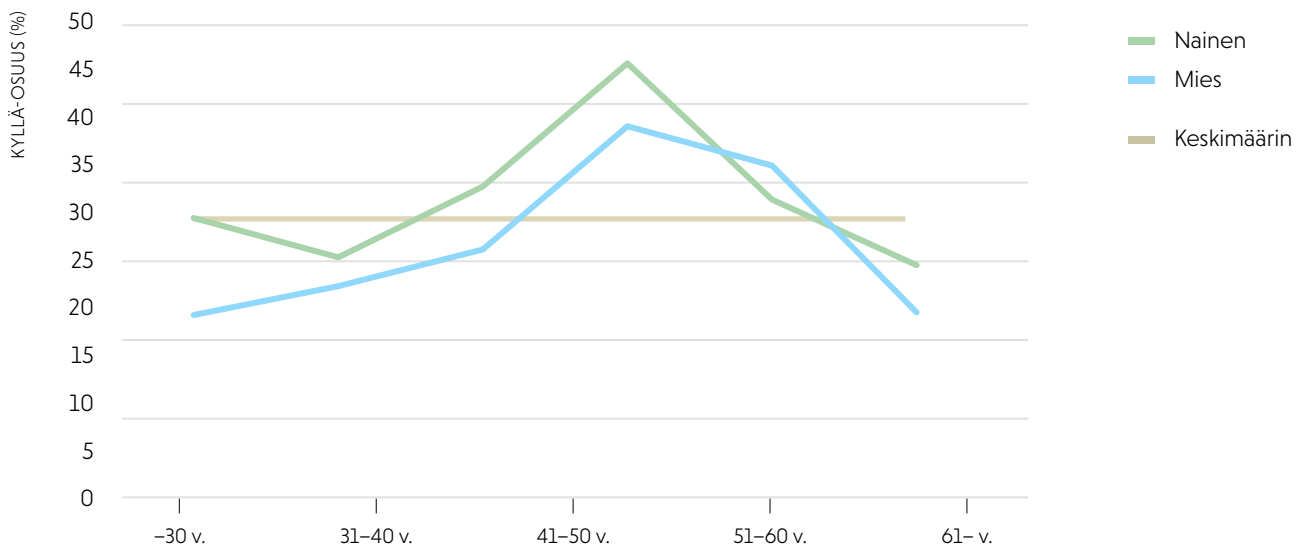
Kuva 18. Onko sinulla tiedossa seuraavan kuukauden aikana alkavaa työsuhdetta?

Kuva 19. Oletko ollut työpaikkahaastattelussa viimeisen 12 kuukauden aikana?

Kuva 20. Oletko ollut TE-palveluiden kautta koulutukseen, palkkatuettuuntyöhön tai muihin palveluihin viimeisen 12 kuukauden aikana? (Kyllä-osuus, %)

Kuva 21. Työpaikkahaastatteluun pääsyä selittävät tekijät. Binäärinen logistinen regressioanalyysi. Oikein luokiteltujen tapausten osuus 66.9 %.

	B	Sig.	95% C.I. for EXP(B)	
			Lower	Upper
Ikä ref: 30 tai vähemmän		<,001		
31-40	0,506	0,02	1,085	2,537
41-50	0,453	0,039	1,024	2,419
51-60	0,507	0,017	1,096	2,514
61-	0,996	<,001	1,742	4,206
Työttömyyden kesto	0,011	0,103	0,998	1,025
Lähetettyjen työhakemusten määrä	-0,381	<,001	0,627	0,744
Syy: Olen tottunut työttömyyteen, enkä halua siihen muutosta.	0,162	<,001	1,069	1,293
Syy: Mahdolliset työnantajat eivät tarjoa kokoaikaista työtä.	-0,098	0,012	0,84	0,979
Syy: Minulla on sellainen vamma tai sairaus, jonka vuoksi en voi tehdä työtä.	0,199	<,001	1,115	1,335
Constant	0,519	0,059		

8.3 SAK:n työttömyysbarometri 2024-aineiston kysymyslomake

Oletko kokonaan työtön vai teetkö osa-aikatyötä?

Kokonaan työtön tarkoittaa, että työttömällä ei ole voimassa olevaa palkkatyösuhdetta työnantajaan.

Osa-aikatyössä henkilö tekee palkkatyötä edes joskus.

Valitse nykyistä tilannettasi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

- 1) Olen kokonaan työtön.
- 2) Teen työtä osa-aikaisesti siten, että palkkatuloni ovat bruttona eli veroja vähentämättä pääsääntöisesti 500 euroa kuukaudessa tai vähemmän.
- 3) Teen työtä osa-aikaisesti siten että palkkatuloni ovat bruttona eli veroja vähentämättä pääsääntöisesti 501 euroa tai enemmän.
- 4) Ei mikään edellä mainituista.
- 5) En osaa sanoa.

Ensin muutamia taustakysymyksiä.

Sukupuolesi

Nainen
Mies

Mikä on syntymävuotesi

Minkä maakunnan alueella asut?

AUKEAVA LISTA

Asutko yksin?

Kyllä
En
En osaa/halua sanoa

Onko kotitaloudessasi alle 18-vuotiaita lapsia?

Kyllä
Ei
En osaa/halua sanoa
JOS KOTITALOUDESSA ALLE 18-VUOTIAITA LAPSIA (q006=1)

Kuinka monta alle 18-vuotiaista lasta kotitaloudessasi on?

En osaa/halua sanoa
JOS KOTITALOUDESSA ALLE 18-VUOTIAITA LAPSIA (q006=1)

Oletko yksinhuoltaja?**Yksinhuoltaja on perheen ainoa huoltaja**

Kyllä

Ei

En osaa/halua sanoa

**Saatko tällä hetkellä seuraavia etuuksia?
(Voit valita useamman)**

Ansiosidonnaista työttömyyspäivärahaa

Peruspäivärahaa tai työmarkkinatukea

Soviteltua työttömyysetuutta

Asumistukea

Toimeentulotukea

Perhe-etuuksia, esimerkiksi lapsilisää

En osaa/halua sanoa

Mikä on korkein suorittamasi tutkinto?

Peruskoulututkinto

Ylioppilastutkinto

Ammatillinen tutkinto

Opistotason tutkinto

Alempi korkeakoulututkinto

Ylempi korkeakoulututkinto

Lisensiaatti tai tohtorin tutkinto

Jokin muu

Ei mikään/minulla ei ole tutkintoa

En osaa/halua sanoa

Onko sinulla...

Kyllä

Ei

En osaa/halua sanoa

1 Ulosottovelkaa?**2 Pikavippejä?**

Jos 1 =1 tai 2=1:

**Kuinka paljon ulosottovelkaa ja pikavippejä
sinulla on yhteensä?**

----- euroa

**Onko sinulla tiedossa seuraavan kuukauden
aikana alkavaa työsuhdetta?**

Kyllä

Ei

En osaa sanoa

Asutko (valitse yksi)

Omistusasunnossa

Vuokra-asunnossa

Asumisoikeusasunnossa

Muu

**Onko TE-toimisto tai kuntakokeilu tarjonnut sinulle työtä tai
koulutusta viimeisen 12 kuukauden aikana?**

Kyllä

Ei

En osaa/halua sanoa

**Onko sinua tavattu kasvokkain TE-toimistossa tai
kuntakokeilussa viimeisen 12 kuukauden aikana?**

Kyllä

Ei

En osaa/halua sanoa

**Oletko osallistunut TE-toimiston tai kuntakokeilun kautta
viimeisen 12 kuukauden aikana...**

Kyllä

Ei

En osaa/halua sanoa

Koulutukseen

Palkkatuettuun työhön yrityksessä

Palkkatuettuun työhön kolmannella sektorilla

Palkkatuettuun työhön kunnassa (ikääntyneiden velvoitetö)

Muuta palvelua, mitä ___?

Kuinka monta työhakemusta lähetit viime kuussa?

En osaa/halua sanoa

**Oletko ollut työpaikkahaastattelussa
viimeisen 12 kuukauden aikana?**

Kyllä

En

En osaa/halua sanoa

Minkä alan työtä haet pääsääntöisesti?**Valitse alla olevista kaikki kohdallasi kyseeseen tulevat.**

Prosessi- ja kuljetusalan työtä
 Rakennusalan työtä
 Maatalousalan työtä
 Palvelu- tai myyntityötä
 Toimisto- ja asiakaspalvelutyötä
 Asiantuntijatyötä
 Johtajan työtä
 Maanpuolustusalan työtä
 Muuta työtä, mitä _____
 En osaa/halua sanoa

Minkä alan työpaikassa tai työpaikoissa työskentelet? (voi valita useamman)

Prosessi- ja kuljetusalalla
 Rakennusalalla
 Maatalousalalla
 Palvelu- tai myyntityössä
 Toimisto- ja asiakaspalvelutyössä
 Asiantuntijatyössä
 Johtajan työssä
 Maanpuolustusalalla
 Muun alan työssä, missä _____
 En osaa/halua sanoa

Kuinka kauan olet ollut työttömänä kuukausina?

Kaksi viikkoa = 0,5 kuukautta
 Puoli vuotta = 6 kuukautta
 Yksi vuosi = 12 kuukautta
 Kaksi vuotta = 24 kuukautta.
 Vastaukseen riittää paras arviosi työttömyytesi kestosta.
 Työttömyyskuukausien lukumäärä: NUMEROAVO

Kuinka kauan olet ollut työttömänä?

Alle kaksi kuukautta
 Yli kaksi kuukautta, mutta alle kahdeksan kuukautta
 Yli kahdeksan kuukautta, mutta alle vuoden
 Yli vuoden, mutta alle kaksi vuotta
 Yli kaksi vuotta
 En osaa/halua sanoa

Kuinka pitkä oli edellinen työsuhteesi?

En ole ollut koskaan työsuhteessa
 Alle yhden kuukauden
 Yli yhden kuukauden, mutta alle 6 kuukautta
 Yli kuusi kuukautta, mutta alle 12 kuukautta
 Yli vuoden, mutta alle kaksi vuotta
 Yli kaksi vuotta
 En osaa/halua sanoa

Työskenteletkö tällä hetkellä useammalle kuin yhdelle työnantajalle?

Kyllä
 Ei
 En osaa/halua sanoa

JOS TYÖSKENTELEE USEAMMALLE TYÖNANTAJALLE (Q010=1)

Kuinka monelle työnantajalle työskentelet? _____
 En osaa/halua sanoa

Onko sinulla useampi kuin yksi työsopimus nykyiselle työnantajallesi tällä hetkellä?

Kyllä
 Ei
 En osaa/halua sanoa

Kuinka kauan olet työskennellyt osa-aikaisena työntekijänä nykyiselle työnantajalle? Jos teet työtä useammalle työnantajalle, ilmoita työsuhteen ajallinen pituus työnantajalle, jolle työtunteja on eniten.

Alle kaksi kuukautta
 Yli kaksi kuukautta, mutta alle kahdeksan kuukautta
 Yli kahdeksan kuukautta, mutta alle vuoden
 Yli vuoden, mutta alle kaksi vuotta
 Yli kaksi vuotta
 En osaa/halua sanoa

Kuinka pitkä oli nykyistä työsuhdetta edeltänyt työsuhteesi? Nykyinen työsuhteeni on ensimmäinen, joka minulla on koskaan ollut

Alle yhden kuukauden
 Yli yhden kuukauden, mutta alle 6 kuukautta
 Yli kuusi kuukautta, mutta alle 12 kuukautta
 Yli vuoden, mutta alle kaksi vuotta
 Yli kaksi vuotta
 En osaa/halua sanoa

Ovatko osa-aikatyössäsi viikoittaiset työtunnit kiinteitä, vai vaihtelevatko ne?

Työtunnit vaihtelevat
Työtunnit ovat kiinteitä
En osaa sanoa

Onko nykyinen työnantajasi tarjonnut lisätyötä viimeisen 12 kuukauden aikana?

Kyllä
Ei
En osaa/halua sanoa

Seuraavaksi on lueteltu mahdollisia syitä sille, että osa-aikainen työntekijä ei halua lisätyötä. Kuinka tärkeä kukin syy on sinun kohdallasi?

Ei lainkaan tärkeä
Ei kovin tärkeä
Jonkin verran tärkeä
Melko tärkeä
Erittäin tärkeä
En osaa sanoa
En osaa hakea lisätyötä, koska sitä haetaan sähköisesti
Olen niin tottunut nykyiseen osa-aikatyöhön, että en toivo siihen muutosta
En voi tehdä nykyistä enempää työtä heikon terveyteni vuoksi
Työpaikat, joissa voisin tehdä toista osa-aikatyötä nykyisen lisäksi, sijaitsevat liian kaukana kodistani
En halua muuttaa toiselle paikkakunnalle työn vuoksi
Sellaista työtä, jossa voisin tehdä enemmän työtunteja, ei ole tarjolla
Ikäni vuoksi työnantajani ei tarjoa minulle lisätyötä
Lisätyöstä maksettava palkka on liian pieni
Minulla on vamma tai sairaus, joka vaikeuttaa arjessa selviytymistä
Nykyinen osa-aikatyö sopii hyvin elämäntilanteeseeni, ja en toivo siihen muutosta

Jatketaan kyselyä: Seuraavaksi on lueteltu mahdollisia syitä sille, että osa-aikainen työntekijä ei halua lisätyötä. Kuinka tärkeä kukin syy on sinun kohdallasi?

Ei lainkaan tärkeä
Ei kovin tärkeä
Jonkin verran tärkeä
Melko tärkeä
Erittäin tärkeä
En osaa sanoa
En halua lisätyötä hoivavelvoitteiden (esim. lasten tai vanhusten hoito) vuoksi
Työnantajat, jotka voivat tarjota lisätyötä ovat niin huonossa maineessa, että en halua hakeutua heidän palvelukseensa
Haluaisin tehdä kokoaikatyötä, mutta sitä ei ole tarjolla
Lisätyö kuormittaisi minua liikaa fyysisesti tai henkisesti
Minulla ei ole kontakteja mahdollisiin työnantajiin
Minulla ei ole tietoa lähiseutuni työpaikoista, joissa voisin tehdä enemmän työtunteja
Aikani ei riitä lisätyön tekemiselle
Toimeentuloni heikkenee, jos otan vastaan lisätyötä
En halua ottaa vastaan lisätyötä, koska en halua menettää sovitettua työttömyyspäivärahaa
En halua vastaanottaa lisätyötä, koska en halua luopua vapaa-ajastani

Seuraavaksi on lueteltu mahdollisia työttömyyden syitä. Kuinka tärkeä kukin työttömyyden syy on sinun kohdallasi?

Ei lainkaan tärkeä
Ei kovin tärkeä
Jonkin verran tärkeä
Melko tärkeä
Erittäin tärkeä
En osaa sanoa
Olen tottunut työttömyyteen, enkä halua siihen muutosta.
Minulla ei ole työnhaussa tarpeellista internet-yhteyttä tai älypuhelinia.
Terveystilani on liian huono.
Etninen taustani ei vastaa työnantajien odotuksia.
Osaamiseni ei vastaa työnantajien odotuksia.
Ikäni ei vastaa työnantajien odotuksia.
Suomen kielen taitoni ei vastaa työnantajien odotuksia.
Minulla ei ole työhön soveltuvaa koulutusta.
Työstä maksettava palkka on liian pieni.
Toimeentuloni heikkenee, jos otan työtä vastaan.
Tuloni eivät riitä työnhakemisesta aiheutuvien kulujen kattamiseen, kuten esimerkiksi bensaan tai bussilippuihin.

Jatketaan kyselyä: Seuraavaksi on lueteltu mahdollisia työttömyyden syitä. Kuinka tärkeä kukin työttömyyden syy on sinun kohdallasi?

Ei lainkaan tärkeä
 Ei kovin tärkeä
 Jonkin verran tärkeä
 Melko tärkeä
 Erittäin tärkeä
 En osaa sanoa
 En halua ottaa työtä vastaan työttömyysturvan menettämisen takia.
 Jos olisin työssä, työmatka-aika olisi liian pitkä.
 En halua ottaa työtä vastaan, koska en halua luopua vapaa-ajastani.
 Hoivavelvoitteet estävät työn hakemisen (hoivavelvoitteita ovat esimerkiksi lasten tai vanhusten hoitoon liittyvät velvoitteet).
 Mahdolliset työnantajani ovat niin huonossa maineessa, että en halua heidän palvelukseensa.
 Mahdolliset työnantajat eivät tarjoa kokoaikaista työtä.
 Mahdolliset työnantajat eivät tarjoa osa-aikaista työtä.
 Mahdolliset työnantajat eivät tarjoa työtä, jossa fyysinen tai henkinen turvallisuuteni on turvattu.
 Minulla ei ole tietoa lähiseutuni avoimista työpaikoista.
 Minulla on sellainen vamma tai sairaus, jonka vuoksi en voi tehdä työtä.
 Kerro vielä lopuksi muutama asia toimeentulostasi.

Kuinka usein olet huolestunut siitä, että perheesi tai mikäli elät yksin sinun kokonaistulot eivät riitä menoihin ja laskuihin?

Et koskaan
 Harvoin
 Silloin tällöin
 Melko usein
 Hyvin usein
 Ei osaa sanoa

Minkälaiset kotitaloutesi tulot ovat tällä hetkellä?

Nykyisillä tuloilla elää mukavasti
 Nykyisillä tuloilla tulee toimeen
 Nykyisillä tuloilla on vaikeuksia tulla toimeen
 Nykyisillä tuloilla on hyvin vaikea tulla toimeen

Seuraavaksi eräitä toimeentuloosi liittyviä väittämiä. Kerro, kuinka samaa tai eri mieltä olet kunkin kanssa.

Täysin eri mieltä
 Osittain eri mieltä
 Ei samaa eikä eri mieltä
 Osittain samaa mieltä
 Täysin samaa mieltä
 Ei osaa sanoa
 Tuloni eivät riitä yllättäviin menoihin, kuten puhelimen tai pesukoneen rikkoutumisesta aiheutuviin kuluihin
 Tuloni eivät riitä omiin tai lasten harrastuksiin
 Tuloni eivät riitä yhteen lomamatkaan vuodessa
 Tuloni eivät riitä ystävien tai sukulaisten tapaamiseen
 Tuloni eivät riitä työmatkoista aiheutuvien kulujen kattamiseen, kuten esimerkiksi bensaan tai bussilippuihin.
 Minulla ei ole varaa ruokaan tai vaatteisiin
 250 euroa vähemmän kuussa käteen tekisi elämästäni taloudellisesti käytännössä mahdotonta.
 250 euroa lisää kuussa käteen tekisi elämästäni taloudellisesti merkittävästi helpompaa.

Mitkä ovat kuukausitulosi bruttona eli veroja vähentämättä kuukaudessa pääsääntöisesti?

_____ €

Mitä muuta haluaisit kertoa työllistymiseesi liittyvistä asioista?

Avoin vastaus: _____
 En mitään
 En osaa sanoa

Kerro vielä lopuksi, mikä on terveydentilasi yleisesti ottaen?

Erittäin hyvä
 Hyvä
 Kohtuullinen
 Huono
 Erittäin huono
 En osaa/halua sanoa

SAK:n työttömyysbarometri 2024

Mitkä ovat työttömyyden syyt työttömien itsensä arvioimana?
Millaiset tulot heillä on ja kuinka he arvioivat niiden riittävyyttä?
Kuka pääsee TE-toimiston tarjoamien työllisyyspalveluiden piiriin, ja kuka ei?

Tämän tutkimuksen tavoitteena on tuoda ihmiskeskeinen näkökulma suomalaiseen työttömyyskeskusteluun. Tutkimuksesta selviää esimerkiksi, että SAK:n aloilla selvästi suurimmat työttömyyden syyt ovat ikä, pula kokoaikatyöstä ja se, että mahdollisesta työstä maksettava palkka olisi liian pieni. Sen sijaan työttömyysturva tai työnhakijoiden haluttomuus luopua vapaa-ajasta eivät näyttäisi selittävän työttömyyttä kovinkaan laajasti.

The logo for SAK (Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö) consists of the letters 'SAK' in a bold, white, sans-serif font, centered within a red parallelogram shape that is wider at the top and tapers towards the bottom.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK
Pitkänsillanranta 3, PL 157, 00531 Helsinki
020 774 000 - sak@sak.fi - www.sak.fi